

DÜŞKUVAR ŞAHİN NAĞILI

TOPLAYAN: HASSAN DILAVAR

TƏBRİZ MƏKTƏBİ

DÜŞKUVAR ŞAHİN NAĞILI

MÜƏLLİF

Hassan DILAVAR

REDAKTOR

Prof. Dr. Ali ASKER

QRAFİKA DİZAYNERİ

Deniz TANIR

Əlaqə

Karabük Universiteti

<https://www.karabuk.edu.tr/tr>–<https://www.karabuk.edu.tr/en>

Karabük Universitetinin Əsas Kampusu

4440478

Bu əsərin nəşri, satışı və surəti çıxarılması hüquqları Karabük Universitetinə məxsusdur.

Karabük Üniversitesi Yayınları

Karabük Universitetinin Nəşrləri

MÜƏLLİF

Hassan DILAVAR

ORCID: 0000-0001-5885-359X

EDITOR

Prof. Dr. Ali ASKER

ORCID: 0000-0003-0932-5234

Kitabxana Qeydiyyat Kartı

Düşkuvar Şahın Nağlı

DILAVAR, Hassan

46 pages, Bibliography included.

Bütün hüquqlar qorunur.

Naşirin icazəsi olmadan bu əsərin heç bir şəkildə surətinin çıxarılmasına icazə verilmir.

Mənbəyə istinad edilmək şərti ilə surətinin çıxarılmasına icazə verilir.

Bu əsərdə dərc olunmuş yazıların məzmununa görə müəlliflər tam məsuliyyət daşıyırlar.

KARABÜK UNIVERSİTETİNİN NƏŞRLƏRİ – 136

E-ISBN: 978-625-92995-4-9

Dekabr 2025

MÜNDƏRİCAT

TƏQDİM.....	vi
ÖN SÖZ.....	viii
GİRİŞ.....	10
Türk Folklorunda Masal ve Efsanenin Yeri ve Önemi.....	10
1. Masalın Tarihse Kökleri ve Kültürel Miras.....	10
2. Masalın Psikioloji ve Sosial Etkisi.....	10
3. Masalın İnsana Dair Dersleri ve Sembolizmi	10
"Düşkuvar Şahın Masalı" Hakkında.....	11
RAVİNİN BIOĞRAFIYASI.....	16
Bir Geleneğin Taşıyıcısı.....	16
Çocukluk Yılları ve Görme Kaybı.....	17
Aşıklık Dünyasına İlk Adım	17
Eğitim ve Başarılar	17
Şiir Yazımı ve İcracılık.....	17
Huri Nine ve Masalların Korunması.....	18
Günlük Hayat ve Aşıklık Festivalleri	18
Kopuz Yapımı ve Geleneğin Devamı	18
Sanat Felsefesi	18
Sosyal ve Kültürel Katkıları.....	19
Zorluklarla Mücadele.....	19
Sonuç	19

TOPLAYANIN BIOĞRAFYASI.....	20
HASAN DELAVAR.....	20
Neden Bu İŖi Yapıyorum?	21
Bu Kitap Hakkında.....	21
Tiyatro ve Folklor	21
Neden Acele Ediyorum?.....	21

TƏQDİM

Əlinizdəki bu kitab Güney Azərbaycan sözlü mədəniyyətinin canlı yaddaşından süzülərək günümüzdə qədər gəlib çatmış folklor mirasının bir nümunəsidir. “Düşkuvar şahın nağılı” — Azərbaycan türkcəsinin güney bölgəsi şivəsində, xüsusilə Təbrizin zəngin və rəngarəng danışq dilində söylənmişdir. Əsər, nəsilər boyunca qorunub saxlanmış nadir nağıl nümunələrindəndir. Nağılın özünəməxsus və zəngin süjet xətti, həmçinin təhrif olunmadan, xalq danışq dilinin saf folklor üslubunda yazıya alınması, onun oxucular tərəfindən daha çox sevilib dəyər görəcəyinə olan inamımızı artırır.

Bu kitab uzun illər Güney Azərbaycanın kəndlərini, şəhərlərini, oba-oba, oymaq-oymaq gəzib dolaşaraq xalq ədəbiyyatı nümunələrini toplayan sahə araşdırıcısı və folklor toplayıcısı Hassan Dilavərin (Həsən Dilavər) böyük zəhməti sayəsində işıq üzünə çıkmışdır. Onun 2019-cu ildən bəri apardığı genişmiqyaslı folklor toplanmaları, sahə tədqiqatları nəticəsində yüzlərlə nağıl, yüzdən artıq aşiq havası və çoxsaylı rəvayətlər yazılı yaddaşa köçürülmüşdür. Oxumaqda olduğunuz bu əsər də həmin zəngin folklor mirasının seçilmiş incilərindən biridir.

Nağıl yazıya köçürülərkən əsərin dil xüsusiyyətləri və orijinallığı qorunmuş, mətn üzərində nə leksik, nə də sintaktik baxımdan hər hansı bir dəyişiklik edilməmişdir. Çünki folklor mətni üçün dil yalnız ifadə vasitəsi deyil, eyni zamanda onun ruhu, nəfəsi və milli kimliyidir. Buna görə də nağıl, söyləyicinin dili ilə, yəni söyləndiyi kimi, bütün dialekt və şivə xüsusiyyətləri mühafizə edilməklə təqdim edilir. Bununla yanaşı, Güney Azərbaycan ağızlarına məxsus bəzi söz və ifadələrin oxucu tərəfindən daha rahat anlaşılması üçün onların Türkiyə türkcəsindəki variantları toplayıcı tərəfindən əmək yazısı formasında, qısa izah şəklində verilmişdir.

“Düşkuvar şahın nağılı” həm dilçilik, həm folklorşünaslıq, həm də mədəniyyət tarixi baxımından qiymətli bir qaynaqdır. Nağılın dili, xarakterlər sistemi, qəhrəman tipi, yaxşı–pis qarşıdurması və sosial ədalət mesajı Azərbaycan folklor ənənəsinin klassik xəttini olduğu kimi əks etdirir. Hekayənin qəhrəmanı Nərbalanın taleyi xalq yaddaşında dərin iz buraxmış ədalət axtarışının poetik təəcəssümüdür.

Bu kitab oxucuya təkcə bir nağıl təqdim etmir — Güney Azərbaycanın səsinə, nəfəsinə və mədəni yaddaşını da canlı şəkildə yaşadır. Huri nənə kimi ustad folklor söyləyicilərinin dilindən süzülüb

gələn bu kimi əsərlərin yazıya köçürülməsi, gələcək nəsillərin də bu zəngin ədəbi-mənəvi irsdən bəhrələnməsi yolunda atılmış mühüm bir addımdır. Bu nəşr, əsrlər boyu sözün qüdrəti ilə varlığını yaşadan Azərbaycan nağıl ənənəsinin dəyərini bir daha gözlər önünə sərməkdədir: “Nağıllar yalnız keçmişin səsi deyil, gələcəyin yaddaşını formalaşdıran bir dəyərdir!”

Ali Asker

Karabük Universiteti İqtisadi və İdarəetmə Fakültəsi

Beynəlxalq Münasibətlər Bölümü Professoru

Dekabr 2025

ÖN SÖZ

Elinizdeki bu kitap, Güney Azerbaycan sözlü kültürünün canlı hafızasından süzülerek günümüze kadar ulaşmış folklor mirasının bir örneğidir. “Düşkuvar Şah’ın Masalı”, Azerbaycan Türkçesinin Güney ağzıyla, özellikle Tebriz bölgesinin zengin ve renkli konuşma diliyle anlatılmış; kuşaklar boyunca korunarak günümüze taşınmış nadir masal örneklerinden biridir. Bu masalı farklı kılan yalnızca olay örgüsünün zenginliği değil, aynı zamanda dilinin samimi, bozulmamış ve saf folklor üslubunda bugüne kadar ulaşmış olmasıdır.

Bu eser, uzun yıllardır Güney Azerbaycan’ın köylerini ve obalarını dolaşarak sözlü edebiyat örneklerini toplayan saha araştırmacısı ve folklor derleyicisi Hassan Dilavar (Hasan Dilaver)’in yorulmaz emeği sayesinde ortaya çıkmıştır. Onun 2019 yılından bu yana yürüttüğü geniş kapsamlı saha çalışmaları sonucunda yüzlerce masal, yüzü aşkın âşık havası ve sayısız rivayet, yazıya aktarılmıştır. Okumakta olduğunuz bu eser de söz konusu zengin folklor mirasının seçkin incilerindendir.

Masalın dili yazıya geçirilirken tamamen özgün biçimde korunmuş; ne sözcük dağarcığı ne de cümle yapısı bakımından herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Çünkü folklor metni için dil yalnızca bir ifade aracı değil, aynı zamanda onun ruhu, nefesi ve kimliğidir. Bu nedenle masal, anlatıcının diliyle—yani söylendiği gibi—tüm ağız özellikleri muhafaza edilerek sunulmuştur. Bununla birlikte, metnin okur tarafından daha rahat anlaşılabilmesi için Güney Azerbaycan ağızlarına özgü bazı kelime ve deyimlerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları derleyici tarafından dipnot ya da kısa açıklama biçiminde verilmiştir.

“Düşkuvar Şah’ın Masalı”, hem dilbilimi hem folklor araştırmaları hem de kültür tarihi açısından değerli bir kaynaktır. Masalın dili, karakter sistemi, kahraman tipi, iyi-kötü karşıtlığı ve sosyal adalet mesajı, Azerbaycan folklor geleneğinin klasik çizgisini tüm açıklığıyla yansıtmaktadır. Hikâyenin kahramanı Nerbala’nın kaderi, halk hafızasında derin iz bırakmış adalet arayışının şiirsel tezahürü şeklinde sunulur.

Bu kitap, okura yalnızca bir masal sunmuyor — Güney Azerbaycan’ın sesini, nefesini ve kültürel hafızasını da canlı bir şekilde yaşıyor. Huri nine gibi usta halk anlatıcılarının dilinden süzülüp gelen bu tür eserlerin yazıya aktarılması, gelecek nesillerin de bu zengin

edebî ve manevi mirastan yararlanmasına fırsat tanıyacak önemli bir olaydır. Bu yayın, yüzyıllardır sözün kudretiyle varlığını koruyan Azerbaycan masal geleneğinin değerini bir kez daha gözler önüne sermektedir:

“Masallar yalnızca geçmişin sesi değil, geleceğin hafızasını şekillendiren bir değerdir.”

Ali Asker
Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Profesörü
Aralık 2025

GİRİŞ

Türk Folklorunda Masal ve Efsanenin Yeri ve Önemi

Masallar, halk kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır. Onlar yalnızca bir eğlence aracı olmayıp, aynı zamanda bir toplumun kimliğini, tarihini ve kültürel değerlerini koruyan zengin bir arşiv rolü oynarlar. Azerbaycan Türkçesinin folklorunda, masalların önemi daha da belirgin bir şekilde kendini gösterir. Farklı coğrafyalarda oluşan bu masallar, sadece eğlence aracı olmakla birlikte, aynı zamanda insanların dünya görüşünü, düşüncesini ve sosyal değerlerini yansıtır.

1. Masalın Tarihsel Kökleri ve Kültürel Miras

Masallar, Türk kültürünün oluşumunda derin köklere sahiptir. Oğuz Türklerinin geleneği, masallara olan saygının nedenlerinden biri olmuştur. Bu hikayeler, yalnızca eğlence değil, aynı zamanda gelecek nesillere aktarılan bilgilerin, değerlerin ve geleneklerin temel kaynağıdır. Masallar aracılığıyla, toplumun inançları, adetleri ve dünya görüşü korunur; ailenin ve toplumun birliği simgelenir.

Sözlü edebiyat geleneği içinde masallar, kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını sürdürmüştür. Her anlatıcı, masalı kendi üslubuyla zenginleştirirken, temel değerleri ve mesajları korumaya özen göstermiştir. Bu sayede masallar, hem değişen hem de değişmeyen bir yapıya sahip olarak, toplumun kolektif hafızasının taşıyıcısı olmuştur.

2. Masalın Psikolojik ve Sosyal Etkisi

Masal dinlerken, çocuklar korku ve cesaret, sevgi ve nefret, adalet ve adaletsizlik gibi soyut kavramları idrak ederler. Bu hikayeler, çocuklara duygusal etki ederek, onların kişiliklerinin oluşmasına yardımcı olur. Ayrıca, yaşlıların masalları anlattığında, daha geniş bir perspektif ve tecrübe paylaşırlar ki, bu da gençlerin bilgi ve dünya görüşünü zenginleştirir.

Masallar, yalnızca kişisel gelişim için değil, aynı zamanda sosyal birliğin güçlendirilmesi amacıyla da güder. Köydeki yaşlıların toplanarak, ateş başında törenlerde masal anlatmaları, katılımcıların kültürlerinin, değerlerinin ve adetlerinin paylaşılmasına zemin hazırlar. Bu, hem nesiller arası bağların pekişmesine hem de birbirini anlamaya yardımcı olur.

Masalların terapötik bir işlevi de vardır. Dinleyiciler, masallardaki karakterlerin yaşadığı zorluklar ve üstesinden gelme yolları aracılığıyla kendi hayatlarına dair çözümler bulabilirler. Bu nedenle masallar, psikolojik dayanıklılık ve yaşam becerileri kazandıran önemli araçlardır.

3. Masalın İnsana Dair Dersleri ve Sembolizm

Masallarda toplanan mesajlar, insanlara dair çok önemli dersler verir. Bu hikayelerde, cesaret, merhamet, dostluk, adalet ve aile bağlarının

önemi ortaya çıkar. Masalların içindeki semboller ve arketipler, insanların dünya görüşünü açıklayan güçlü bir araçtır. Bu bağlamda, masallar yalnızca edebi bir form değil, aynı zamanda insan hayatının gerçekliklerini yansıtan ve bilgelik aktaran bir araçtır.

Masallardaki iyi-kötü çatışması, insanın içindeki ahlaki mücadeleyi temsil eder. Kahramanların karşılaştığı engeller, hayatın zorluklarını; onların bu engelleri aşma biçimleri ise erdemleri simgeler. Bu sembolik dil, soyut kavramları somutlaştırarak, her yaştan dinleyiciye ulaşmayı başarır.

"Düşkuvar Şahın Masalı" Hakkında

Bu masal, klasik kahraman hikayesinin bütün unsurlarını içinde barındırır ve Azerbaycan Türk folklorunun en zengin örneklerinden biridir. Hikayenin merkezinde Nerbala - zalim Düşkuvar Şah'ın üç oğlundan en küçüğü ve sosyal statü bakımından en alttaki olan - yer alır. Annesi sıradan bir deveci kızı olduğu için, Nerbala babasının ve toplumun nefretiyle karşılaşır, "deve yavrusu" lakabıyla aşağılanır.

Masalın Yapısı ve Motifleri

Masal birkaç temel aşamadan geçer:

Adaletsizlik ve Kurban Edilme:Düşkuvar Şah, insan yiyen dervişin talebini yerine getirmek için en az sevdiği oğlu Nerbala'yı kurban verir. Bu, sosyal tabakalaşmanın ve ebeveyn haksızlığının eleştirisidir. Masalın başlangıcı, toplumsal adaletsizliğin çıplak bir portresini çizer.

Sınav ve Dönüşüm: Nerbala hile ile derviş yener ve onun sarayında gizli tutulan üç sihirli yaratığı - at, aslan ve kuş - özgür bırakır. Bu hayvanlar onun sadık yoldaşlarına dönüşür ve klasik Türk masallarında rastlanan "hayvan yardımcılar" motifini temsil eder. Bu aşama, kahramanın olağanüstü dünyaya geçişini ve yeni yetenekler kazanmasını simgeler.

Gizli Kahraman: Nerbala beyaz atlı, beyaz kıyafetli gizemli bir yiğit kılığında üç kez meydana çıkar - her seferinde babasının şehrini kurtarır, ancak kimse onun kim olduğunu bilmez. Bu, "tanınmayan kahraman" motifidir. Maskenin arkasındaki gerçek kimlik, toplumsal önyargıların ötesine geçmenin sembolüdür.

İfşa ve Adalet: Sonunda Nerbala kimliğini açıklar ve bütün haksızlıkların hesabını görür. Ancak o, teklif edilen padişahlıktan vazgeçip, sade hayatı ve halka hizmeti seçer. Bu son, masalın en özgün ve derin mesajını taşır: gerçek güç, iktidarı reddetmekte ve hizmet etmekte yatar.

Masalın Derin Anlamı

Bu masal birkaç önemli sosyal ve manevi mesaj taşır:

Sosyal Adaletsizliğin Eleştirisi: Masal, insanın değerinin aile kökeniyle değil, karakteri ve eylemleriyle belirlenmesi gerektiğini vurgular.

Nerbala'nın "deve yavrusu" olarak küçümsenmesi, toplumsal önyargıların yıkıcı etkisini gösterir. Ancak kahramanın başarısı, bu önyargıların temelsizliğini ortaya koyar.

Gerçek Kahramanlık: Nerbala fiziksel gücüyle değil, aklı, alçakgönüllülüğü ve adalet duygusuyla galip gelir. O, zorbalığa zorbalıkla değil, hikmetle karşılık verir. Bu, şiddetin değil, aklın üstünlüğünü vurgulayan önemli bir mesajdır.

Güçten Vazgeçme: Masalın en ayırt edici yönü, kahramanın padişahlığı kabul etmemesi ve halkın hizmetkârı olmayı seçmesidir. Bu, iktidarın bir sorumluluk olduğu fikrini yansıtır. Nerbala, "güç benim hakkım" demez, "halk benim sorumluluğum" der.

Sadakat ve Dostluk: Nerbala'nın hayvanlarla ilişkisi, doğayla uyum içinde yaşamanın ve merhametli olmanın önemini gösterir. Hayvanları özgür bırakması ve onların sadakatle geri dönmesi, karşılıksız iyiliğin karşılığının mutlaka geleceği mesajını verir.

Sabır ve Zamanlama: Nerbala kimliğini hemen açıklamaz; doğru zamanı bekler. Bu, acele kararların değil, stratejik düşüncenin önemini vurgular.

Folklorik Unsurlar

Masal, klasik folklor unsurlarıyla zengindir:

Üç kardeş motifi (en küçüğü kahramandır) - Türk masallarında sıkça görülen bu motif, toplumda küçümsenen ve değer verilmeyenlerin de büyük işler başarabileceğini gösterir.

Sihirli yardımcılar (at, aslan, kuş) - Bunlar aslında doğa güçlerinin sembolik temsilidir. At hızı ve özgürlüğü, aslan gücü ve cesareti, kuş ise bilgeliği ve uzak görüşlülüğü simgeler.

Üç sınav (üç günlük savaşlar) - Sayı üç, Türk kültüründe kutsaldır ve tekrarlar yoluyla öğrenmeyi temsil eder.

Kırk oda (sihirli mekan) - Kırk sayısı, Türk inancında olgunlaşmayı ve tamamlanmayı simgeler. Kırkıncı oda, bilgeliğin ve hazineyin bulunduğu yerdir.

Solmayan gül (mucizevi obje) - Ölümsüzlüğün, gerçek güzelliğin ve değişmeyen değerlerin sembolüdür.

Maskenin düşmesi (kahramanın tanınması) - Bu, gerçeğin ortaya çıkması ve adaletin tecelli etmesi anıdır.

İnsan yiyen derviş - Sahte din adamlarının ve ikiyüzlülüğün eleştirisidir.

Masalın dili canlı ve betimleyicidir; sözlü edebiyatın bütün özelliklerini taşır: tekrarlar, ritim, doğrudan hitaplar ("Dostlar"), ve geleneksel formüller ("Bir gün vardı, bir gün yoktu"). Bu özellikler, masalın hafızada kalıcı olmasını ve kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar.

Toplama Süreci ve Kaynak

Bu masal, Tebriz bölgesinden sözlü gelenek yoluyla toplanmıştır. Masal, Huri Nine tarafından, aşık Ali Kerimi aracılığıyla kaydedilmiştir. Yazar, bu masalın folklor dilini ve sözlü üslubunu korumaya özel dikkat göstermiştir.

Belirtilmelidir ki, bu kitapta yer alan masal, onu söyleyen kişinin ağzından hiçbir değişiklik yapılmadan, orijinal haliyle yazıya geçirilmiştir. Masalın söz varlığı, dilbilgisi yapısı ve anlatım tarzı tam olarak korunmuştur ki, gelecek nesiller bu kültürel mirası tahrif edilmemiş ve saf biçimde tanıyabilsinler. Bu yaklaşım, diyalektoloji ve folklor araştırmaları için vazgeçilmez bir önem taşımaktadır.

Dil ve Lehçe Hakkında Önemli Not

Bu masalın dili ****Azerbaycan Türkçesinin Tebriz lehçesi****dir. Türkiye Türkçesi ile benzerlikler taşımakla birlikte, bazı kelime ve yapılar farklılık gösterebilir. Ancak bu farklılıklar, masalın özgünlüğünü ve yerel rengini oluşturan unsurlardır. Okuyucuların masalı daha iyi anlaması için, kitabın sonunda bir ****Sözcük Listesi ve Açıklamalar**** bölümü eklenmiştir.

Bu lehçe koruması, yalnızca dilbilimsel bir tercih değil, aynı zamanda kültürel bir sorumluluktur. Çünkü bir masalın dili, onun ruhudur; dilini değiştirmek, ruhunu değiştirmektir.

Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Başlıca Farklar

Okuyucunun masalı daha rahat anlayabilmesi için, bazı temel farkları burada belirtmek yararlı olacaktır:

Söz Varlığı Farkları:

arvad (eş, kadın) - Türkiye Türkçesinde **"karı, eş"**

çün (çünkü) - Türkiye Türkçesinde **"çünkü"**

gərək (gerek, lazım) - Türkiye Türkçesinde **"gerek"**

tövlə (ahır) - Türkiye Türkçesinde **"ahır"**

Ses Değişimleri:

Azerbaycan Türkçesinde **"ğ"** harfi korunmuştur (**dağ, bağ**)

"ə" sesi Türkiye Türkçesinde genellikle **"e"** veya **"a"** ile karşılanır

Yapı Farkları:

Azerbaycan Türkçesinde "-mıŖ" gemiŖ zaman daha yaygın kullanılır

Bazı fiil çekimleri ve yapım ekleri farklıdır

Bu farklar, Türk dilinin zenginlięini ve eŖitlilięini gösterir. Her lehçe, aynı dilin farklı bir çiçeęidir.

Neden Bu Masal Önemlidir?

Bu masal, yalnızca bir hikaye deęil, aynı zamanda:

1.Sosyal Adalet Manifestosu: DoęuŖtan gelen ayrıcalıkların deęil, karakterin önemli olduęunu gösterir.

2. Eęitim Aracı:ocuklara cesaret, dürüstlük, merhamet gibi deęerleri öğretir.

3. Tarihsel Belge: GeçmiŖ dönemlerin toplum yapısını, deęerlerini ve dünya görüşünü yansıtır.

4.Dilbilimsel Hazine:Tebriz lehçesinin saf bir örneęini sunar ve dil araŖtırmalarına katkıda bulunur.

5. Evrensel Mesaj:Zamandan ve mekandan baęımsız olarak, her dönemde geçerli insani deęerler içerir.

Sonuç:

"**Düşkuvar Şahın Masalı**", Azerbaycan Türk folklorunun incisi, sadece gemiŖin sesi deęil, aynı zamanda günümüz toplumu için de güncellięini koruyan bir eserdir. Masalda sunulan adalet, eŖitlik, alçakgönüllülük ve sorumluluk deęerleri, bugün de bize yol gösterebilir.

Masallar aracılıęıyla, biz yalnızca kültürel mirasımızı yaŖatmakla yetinmeyiz, aynı zamanda insanlık tarihine dair bilgelikleri sonraki nesillere aktarırız. Bu masal, Türk folklorunun zenginlięinin ve derinlięinin parlak bir kanıtıdır.

Bu eseri elinize aldıęınızda, yalnızca bir kitap okumuyorsunuz; asırlardır süren bir geleneęin parçası oluyorsunuz. Tebriz'den İstanbul'a, Bakü'den Ankara'ya uzanan Türk dünyasının ortak hafızasına dokunuyorsunuz.

Sözcük Listesi ve Açıklamalar

(Bu bölüm kitabın sonunda detaylı olarak yer alacaktır)

Sık Kullanılan Kelimeler:

arvad:eŖ, kadın, karı

baęban:bahçıvan

Çün:çünkü

dərə tərə:dere tepe (her taraf)

gərək:gerek, lazım

həman:hemen, o

nağıl:masal

padişah:padişah, kral

təndir:tandır

-tövlə:ahır

xanım:hanım

yaman: çok, son derece

Özel İfadeler:

- "Bir gün var idi, bir gün yox idi" - Masalların geleneksel başlangıcı
(Bir varmış, bir yokmuş)

- "Üzüzə xeyrə açılsın" - Yüzünüze hayırlar açılsın (Günaydın)

- "Baş üstə" - Başüstüne (Kabul edildi)

Kaynakça ve Teşekkür

Bu eserin ortaya çıkmasında emeği geçen:

-**Huri Nine:** Masalı yıllarca hafızasında koruyan ve anlatan değerli annemiz

-**Aşık Ali Kerimi:**Masalın derlenmesine aracılık eden sanatçı

-**Tebriz halkı:**Kültürel mirası yaşatan ve koruyan tüm yüreğimiz

Geleceğe aktarılması gereken bu mirasın taşıyıcısı olmaktan onur duyuyoruz.

"Masallar, dedelerimizin emaneti, torunlarımızın mirasıdır."

RAVİNİN BIOĞRAFIYASI

AŞIK ALİ'NİN HAYAT HİKAYESİ

Kişisel Bilgiler

Tam adı:Aşık Ali

Doğum yeri:Güney Azerbaycan, Sehend Dağı etekleri, Ucan mahallesi, Noçe köyü

Doğum tarihi:6 Temmuz 1966

Yaşı:59

Şimdiki yaşam yeri:Tebriz

Mesleği:Şair, Aşık, Kopuz yapımcısı

Bildiği diller: Azerbaycan Türkçesi (ana dili), Farsça ve Arapça (temel düzeyde)

Bir Geleneğin Taşıyıcısı

Aşık Ali, Güney Azerbaycan'ın Sehend bölgesinde, Ucan mahallesinde doğmuş, aşıklık geleneklerinin devam ettiricisi olan bir sanatkardır. Onun hayatı, çocukluk döneminde yaşadığı zorluklarla ve sonraki yıllarda kazandığı başarılarla doludur. Aşık Ali'nin hikayesi, yalnızca kişisel bir mücadele değil, aynı zamanda bir kültürün, bir geleneğin

yaşatılması mücadelesidir.

Çocukluk Yılları ve Görme Kaybı

Aşık Ali, 4 yaşında görme yeteneğini kaybetmiştir. Bu olay onun hayatı boyunca derin bir etki bırakmış, ancak bu zorluk onu aşıklığa doğru yönlendirmiştir. Görme kaybı, onun genç yaşlarından itibaren müziğe ve şiirlere olan sevgisini daha da artırmıştır. Müzik ve edebiyat, onun içindeki dünyayı zenginleştiren temel araç olmuştur.

Karanlığın içinde, sesler onun rehberi oldu. Her nota, her kelime, gözlerinin göremediği dünyayı ona anlatıyordu. Belki de bu yüzden, Aşık Ali'nin müziği bu kadar içten, bu kadar dokunaklıdır - çünkü o, müziği görmeye değil, hissetmeye öğrendi.

Aşıklık Dünyasına İlk Adım

15 yaşında Aşık Ali, kendi köyünde yaşayan aşıklardan ilham alarak aşıklık sanatına yönelmiştir.

Aşık Selim onun ilk öğretmeni olmuştur. Bu dönem, onun için bir uyanış dönemi olmuştur; sazın tellerinde kendi sesini bulmuştur.

20 yaşında Tebriz'e geldikten sonra, aşık ortamına daha da derinden dahil olmuştur. Burada **Aşık Ferit Cehani**'den bir kopuz almıştır. Bu kopuz onun müzik kariyerinin ilk adımı olmuştur. O kopuz, sadece bir enstrüman değildi; yıllarca birlikte yol alacağı bir yoldaş, bir dost oldu.

Eğitim ve Başarılar

Tebriz'de **Aşık Hüseyin'in** yanında eğitim alarak, 72 farklı hava öğrenmiştir. Bu havaları öğrenmesi, onun sanatsal gelişimine ve kendi stilinin oluşmasına neden olmuştur. Aşık Hüseyin'in yanında aldığı dersler, ona aşıklığın inceliklerini öğrenme fırsatı vermiştir.

72 hava, sadece 72 melodi değildi - bunlar, yüzyılların birikimi, dedelerden toruna aktarılan bir emanetti. Her hava, bir hikayeydi; her nağme, bir duygunun diliyle konuşuyordu. Aşık Ali, bu emaneti almakla kalmadı, onu korumayı ve gelecek nesillere aktarmayı da görev edindi.

Aynı zamanda, **taşlama** (hiciv şiirleri) ve **masal hikayelerinin** öğrenilmesi, onun sanatsal yaratıcılığı için zengin bir kaynak olmuştur. Özellikle masal anlatıcılığı, Azerbaycan'ın sözlü edebiyat geleneğinin en önemli unsurlarındandır.

Şiir Yazımı ve İcracılık

Aşık Ali, kendi yeteneğini yalnızca icralarla ifade etmemiş, aynı zamanda şiirler de yazmıştır. Onun yaratıcılığına **tecnis** (kafiye sanatı), **divan** (şiir koleksiyonu), **koşma** (halk şiiri) gibi farklı formlar dahildir.

Şiirleri, halkın dilinden konuşur; sade ama derin, anlaşılır ama düşündürücüdür. O, şiirlerinde aşkı, ayrılığı, özlemi, adaleti ve adaletsizliği

işler. Her dizesi, yaşanmış bir tecrübenin, duyulmuş bir acının veya sevinilen bir mutluluğun yansımasıdır.

Huri Nine ve Masalların Korunması

Çocukluk döneminde "**Huri Nine**" adlı masal anlatan bir kadının hikayelerini dinleyerek, bu masalları kendi hafızasında saklamıştır. Daha sonraları bunları kaset formatında kaydetmiştir.

Huri Nine'nin anlattığı masallar, sadece çocukların uyumadan önce dinlediği hikayeler değildi - bunlar, bir toplumun hafızasıydı, kimliği. Aşık Ali, bu masalları kaydederek, sadece hikayeleri değil, aynı zamanda Huri Nine'nin sesini, üslubunu, hatta nefesini bile gelecek nesillere taşıdı.

Bu çalışma, folklorik araştırmalar için paha biçilmez bir değer taşımaktadır. Çünkü sözlü edebiyatın en büyük tehlikesi unutulmaktır ve Aşık Ali, bu unutulmanın önünde bir set olmuştur.

Günlük Hayat ve Aşıklık Festivalleri

Halen Aşık Ali, Tebriz'de yaşamaktadır ve çeşitli aşıklık festivallerinde yer almaktadır. Bu festivaller, ona sadece icra etme imkanı vermekle kalmaz, aynı zamanda aşıklık sanatını tanıtmak ve ortak kültür alışverişi yapmak için mükemmel bir platformdur. Onun sunduğu icralar, dinleyicilere zengin bir müzik ve kültür deneyimi bahşeder.

Bu festivallerde, genç aşıklarla bir araya gelir, onlara havaları öğretir, tecrübelerini paylaşır. Sanki bir ışık gibi, geleneği aydınlatıp yolunu kaybetmesin diye gözetir.

Kopuz Yapımı ve Geleneğin Devamı

Aşık Ali, aşıklık sanatını daha da ileriye taşımak adına **kopuz yapımı**nda uzmanlaşmış ve bu aletle icrasını sürdürmektedir. O, yalnızca bir icracı değil, aynı zamanda aşıklığın kitabını yazan bir sestir. Farklı nesillere ilham vermek, yerel kültürün korunmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak onun temel amaçlarındandır.

Her kopuz, onun ellerinde bir çocuk gibi şekillenir. Ağacı seçmekten, telleri germekten, sesi ayarlamaktan sorumludur. Çünkü bilir ki, iyi bir kopuz, iyi bir aşığın yarısıdır.

Sanat Felsefesi

Aşık Ali için aşıklık, sadece bir meslek değil, bir yaşam biçimidir. O şöyle der:

"Gözlerim dünyayı görmez, ama yüreğim halkımı görür. Dilim şiir söyler, ama ruhum hakikati arar. Kopuzum çalar, ama asıl çalan, içimdeki ateştir."

Onun sanatının özü, halka hizmet etmektir. Şan-şöhret peşinde koşmaz; sadece geleneği yaşatmak, kültürü korumak ve insanlara güzellik sunmak ister.

Sosyal ve Kültürel Katkıları

Aşık Ali'nin katkıları, sadece sahne performanslarıyla sınırlı değildir:

1. Masal Arşivi:Huri Nine'den derlediği masalları kayıt altına alarak, sözlü edebiyat araştırmalarına önemli katkıda bulunmuştur.

2. Genç Aşık Yetiştirme: Birçok genç aşığa hava öğretmiş, onlara rehberlik etmiştir.

3.Kopuz Yapımı:Geleneksel kopuz yapım tekniklerini öğrenip uygulamış, bu sanatın kaybolmasını engellemiştir.

4. Kültürel Köprü:Farklı bölgelerden gelen aşıkları bir araya getirerek, kültürel alışverişi teşvik etmiştir.

5. Şiir Mirası: Yazdığı yüzlerce şiir, Azerbaycan Türk edebiyatına kazandırılmıştır.

Zorluklarla Mücadele

Aşık Ali'nin yolu her zaman kolay olmamıştır. Görme engelli bir sanatçı olarak, günlük hayatta birçok zorlukla karşılaşmıştır. Ancak o, bu zorluklara teslim olmamış; aksine bunları güce dönüştürmüştür.

Ekonomik sıkıntılar, toplumsal önyargılar ve geleneğin zayıflaması gibi engellerle yüzleşmiştir. Fakat her seferinde, sazının tellerinden çıkan sesler, ona yeniden ayağa kalkma gücü vermiştir.

Sonuç

Aşık Ali, müziği, sözleri ve yaratıcı yeteneği ile Güney Azerbaycan'ın aşıklık camiasının önemli bir figürüdür. Onun yaratıcılığı, sadece kendi kültürünü değil, aynı zamanda genel olarak Türk aşıklık geleneğini ilerletmeye de hizmet eder. Başkaları için ilham kaynağı olmayı sürdürür ve böylece, aşıklık geleneklerinin ruhunu canlı tutmakta hâlâ aktif rol oynar.

Onun hikayesi, engellerin aşılabileceğinin, karanlığın içinde bile ışığın bulunabileceğinin kanıtıdır. Aşık Ali, gözleri görmese de, gönlüyle en derin gerçekleri görür ve bunu sazının telleriyle tüm dünyaya anlatır.

Aşık Ali'nin hayatı, şu mesajı verir: Gerçek sanat, gözlerle değil, yürekle yapılır. Gerçek değer, zenginlikte değil, emanete sahip çıkmaktadır. Ve gerçek başarı, kendi adını yaşatmakta değil, geleneğin adını yaşatmaktadır.

Not: Bu biyografi, Aşık Ali ile yapılan görüşmeler ve Hasan Delavar'ın derleme çalışmaları temelinde hazırlanmıştır. Tebriz, 2025.

TOPLAYANIN BIOĞRAFYASI

HASAN DELAVAR

Masalları Derleyen

21 Eylül 1999'da Tebriz'de doğdum. Konservatuvar'da oyunculuk ve tiyatro yönetmenliği eğitimi aldım. Ancak hayatımın en önemli yolculuğu, 2019 yılında başladığım sözlü edebiyat derleme çalışmalarıdır.

Yedi Yıllık Bir Yolculuk

2019'dan bu yana, **Tebriz'den Horasan'a** kadar uzanan geniş bir coğrafyada, İran Türklerinin yaşadığı her bölgeyi dolaştım. Yedi yıl boyunca, kamera ve ses kayıt cihazımla köy köy, ev ev gezdim. Her Türk'ün yaşadığı yeri ziyaret ettim ve sözlü edebiyat malzemelerini hem görsel hem de işitsel olarak kayıt altına aldım.

Bu yolculukta:

- 200'den fazla masal topladım
- 120'den fazla aşık destanı kaydettim
- Binlerce kilometre yol kat ettim
- Yüzlerce anlatıcıyla görüştim

Bütün bu çalışmayı, herhangi bir kurum ya da kuruluşun desteği olmadan, kendi imkanlarımla gerçekleştirdim. Her seyahat masrafı, her ekipman, kendi cebimden çıktı.

Neden Bu İşi Yapıyorum?

Masalların, dilbilimsel ve edebî açıdan vazgeçilmez bir değere sahip olduğuna inanıyorum. Her masal, sadece bir hikaye değil; aynı zamanda bir dünya görüşü, bir yaşam felsefesi ve bir toplumun bilgelidir.

Bir masalı kaybettiğimizde, sadece bir hikaye kaybetmiyoruz - bir kültürün ruhunu, bir dilin zenginliğini, nesiller boyunca aktarılan tecrübeleri kaybediyoruz.

Bu bilinçle, sadece derleme yapmakla kalmadım. Çeşitli seminer ve etkinliklere katıldım, sözlü edebiyat konusunda sunumlar yaptım, bu kültürel mirasın canlı kalması için elimden geleni yapmaya çalıştım.

Bu Kitap Hakkında

Elinizde tuttuğunuz "Düşkuvar Şahın Masalı", yedi yıllık çalışmamın sadece küçük bir köşesidir. Topladığım 200'den fazla masal arasından bu eseri seçmemin özel nedenleri var. Bu masal, Azerbaycan Türk folklorunun en zengin ve evrensel mesaj taşıyan örneklerinden biridir.

Masalı, **Huri Nine** anlatmış, **Aşık Ali Kerimi** aracılığıyla kaydettim. Metni yazıya geçirirken, anlatıcının dilinden, üslubundan, lehçesinden hiçbir şey değiştirmedim. Her kelimeyi, her ifadeyi olduğu gibi korudum. Çünkü inanıyorum ki, bir masalın dili onun ruhudur - dili değiştirmek, ruhu değiştirmektir.

Tiyatro ve Folklor

Konservatuvar eğitimim, bu çalışmalara farklı bir boyut kattı. Oyuncu olarak, anlatıcıların performansını daha iyi analiz edebildim. Yönetmen gözüyle, hikayelerin dramatik yapısını kavradım. Sahneleme bilgimle, masalların dinamiklerini anladım.

Gelecek Planlarım

Bu kitap, bir başlangıç. Önümde uzun bir yol var:

- **Topladığım 200 masalı kitap serileri halinde yayımlamak**
- **120 aşık destanının belgesel dizisini hazırlamak**
- **Çevrimiçi erişilebilir bir masal arşivi oluşturmak**
- **Üniversitelerde sözlü edebiyat atölyeleri düzenlemek**
- **Türk dünyası folklor ağı kurmak**

Neden Acele Ediyorum?

25 yaşındayım. Bana "henüz gençsin" diyorlar. Ama ben şunu biliyorum: Her gün, bir anlatıcı daha ölüyor. Her ay, bir masal daha unutuluyor. Her yıl, bir dil daha kayboluyor.

Bekleyecek vaktim yok. Çünkü kültür beklemez, miras erteleməz. Ya şimdi kurtarırsınız, ya da sonsuza kadar kaybederiz.

Bu aciliyyət duyğusu, beni hər gün yollara düşürüyor, hər fürsəttə kayıt yapmaya itiyor, durmadan çalışmaya sevk ediyor.

Bir Umut

Bir gün, belki 50 yıl sonra, biri bu masalları okuyacaq və deyəcək ki: "Ne iyi ki biri bu masalları toplamış. Yoksa hiç bilmeyecektik."

İşte bu cümle, tüm çabama değer.

Yedi yıldır tek başıma yürüdüğüm bu yolda, ne maddi kazancım oldu ne şöhrət. Ama bir şey kazandım: Kültürümü koruma sorumluluğunu yerine getirme huzuru.

Bu kitabı elinize aldığınızda, sadece bir kitap okumuyorsunuz. Yedi yıllık bir yolculuğa, yüzlerce kilometrelik bir arayışa, ömrün bir parçasına dokunuyorsunuz.

"Gözlerim çok şey gördü, kulaklarım çok ses duydu, yüreğim çok hikaye topladı. Şimdi sıra, bunları sizinle paylaşmakta."

Hasan Delavar

Tebriz, 2025

Personajlar / Şəxsiyyətlər:

Düşküvar şah

Xan qızı - Düşküvar şahın qadını

Bəy qızı - Düşküvar şahın qadını

Dəvəçi qızı - Düşküvar şahın qadını

Xan bala - Xan qızın oğlu

Bəy bala - Bəy qızın oğlu

Nər bala - Dəvəçi qızın oğlu

Adam yeyən dərviş

Rum şahı

Bağban- Rum şahın bağbanı

Üç dənə qız - Rum şahın qızları

Üç dənə kürəkən - Rum şahın kürəkənləri

Bir gün var idi, bir gün yox idi. Allahdan sonra heç kəs yox idi. Şəhərlərin birində, toprağın sinəsində **"Düşkuvar"** adında bir padişah yaşıyırdı. Qədim qocaların dediyinə görə, bu çox bir zülmükar padişah idi.

Padişahlı əlinə salmaq üçün həttə¹ dədəsinə zəhr vermişdi, öldürmüşdü. Düşkuvar padişah təxtə çıxan günən cəməətin günü qara olmuşdu. Ən çikiç² işi adam öldürməkdən çəkilmirdi. Qonşu padişahın toprağına da ki olurdi "**Rumi dərviş**" bunlarla savaşı edirdi. Qan töhməyə əlaqə³ tapmışdı. Qan töhməyə gün bunun hali yaxşı olmazdı.

Bu şahın üç dənə arvadı⁴ var idi. Biri "**xan qızı**" idi, biri "**Bəy qızı**" idi. Biri də çox gözəli idi, "**Dəvəçi qızı**" idi. Buların hərəsindən bir oğlu var idi. Xan qızından olan oğlanın adı "**Xanbalı**" idi. Bəy qızından olan oğlanın adı "**Bəybalı**" idi. Dəvəçi qızından olan oğlanın adı "**Nərbalı**" idi. Padişah Xanbalı ilə Bəybalanı Nərbaladan çox istərdi. Nərbala dəvəçi qızının oğlu olduğu üçün ona fikir verməz idi. Nərbala öbürsü⁵ qardaşlarından həm ağılı-hüslü idi, həm güclü idi.

Bu şəhərdə bir "**Adam Yiyən Dərviş**" var idi. Cəvanlar⁶ 15 yaşına çatanda aparib pişirib yiyərmiş. Padişahın da oğlanları çatmışdı 15 yaşına. Dərviş gəldi, padişahın oğlanlarının birini istədi. Padişah oğlanların vermək istəmirdi.

Dərviş dedi:

– Elə bir iş istərəm ki, oğlanların üçü də ölər, sən istəsən oğlanları mənə vermə.

İşi belə görəndə padişah dedi:

– Qoy Nərbala qurban olsun Xanbalı ilə Bəybalıya.

Nərbalanın anası nə qədər yalvardı, mənəm oğlumu yazıq eləmə, şah qəbul eləmədi, hökm elədi, arvadı saldı zindana⁷. Nərbalanın da qolları bağladı, adam yiyən dərvişə təhvil⁸ verdi. Daha nərbala anasından xəbər tuta bilmədi.

Dərviş ilə yola түşdü, günartadan sübhə qədər ⁹yol gəldilər, çox gəldilər, az gəldilər, dərə təpə düz gəldilər, süb açılan çaxı ¹⁰iki dağın arasına çatdılar. Nərbala qolları bağlı dərvişin dalısı can gəlirdi, birdən gördü, bir

¹ Həttə: Bile

² Çikiç: En küçük

³ Əlaqə: Elgi

⁴ Arvad: Kadın

⁵ Öbürsü: Diğeri, Öteki

⁶ Cəvanlar: Gençler

⁷ Zindan: Hapishane

⁸ Təhvil: Teslim

⁹ Günartadan sübhə qədər: Gündoğumundan şafağa kadar

¹⁰ Süb açılan çaxı: Şafak sökerken

quru kəllə dağdan dıgırlana¹¹ dıgırlana gəlir, həmidə danışır, deyir

– Nərbala, bu dərviş adam yiyəndi, məni də sən sinnidə olanda, atamdan, anamdan alıb gətirdi, saldı təndirdə pişirdi, yedi. Özünü qoru, bizim də qanımızı bu dərvişdən al.

Nərbala bu sözü eşidən də bilmirdi neynəsin, qolları bağlı idi, qaça bilməzdi, bir qədər gəldilər, dərviş birdən dayandı, dedi:

– Çatdıq.

Nərbala belə baxanda, gördü, bir böyük bir sarayın qapısına çatdılar. Sarayın qapısını dərviş açdı, nərbalanı saldı içəriyə, özü də dalısacan keçdi içəri, nərbala gördü, bir qaranlıq dalandı, içəridə dar bir qapısı var, dərviş sonra qapını bağladı, həman dar yerdən keçib, qaranlıq bir otaqa¹² geçdilər.

Dərviş Nərbaliyə dedi:

– Bu otaq sənindir, mənim heç kəsım yoxdur, oğlum-zadım yoxdur, səni özümə oğul eləyəcəyəm.

Bu sözü deyib qapıdan çıxdı, qapını bağladı, Nərbala çün bərkə boşa tüşməmişdir¹³, şah oğliydir. Yol gəlidiyinə görə çox yorulmuşdur, qolları da bağlı idi, yorğunluğundan, yıxıldı yerə uzandı, yatdı.

Səhər gün yarılanandan sonra dərviş içəriyə girdi, dərvişin əyaq sası Nərbalanı oyatdı, qollarını açıb dedi:

– Görürsən bir belə mal dölət, bunlar hamısı sənindir, çün çörəyimiz yoxdur, gəl qabaqcan¹⁴ təndiri yandırım, çörək pişirək, sonra gör sənə nələr göstərəcəyəm.

Təndir sözünü eşidəndə kəllənin dedikləri Nərbalanın yadına¹⁵ tüşdü, amma qorxur, vəli¹⁶ bilir dərvişin buna gücü çatmaz. Nərbala, dərvişin bütün danışığına, hərəkətinə diqqətinən fikir verir.

Dərviş Nərbalanı gətirdi bir ayrı otağa, dedi:

– Xəmir eliyirsən, ya təndir salısan?

Nərbala dedi:

– Dərviş, biz ki, atabala olduq, yaramaz ki, mən olan yerdə sən

¹¹ Dıgırlana dıgırlana: Yuvarlana yuvarlana

¹² Otaq: Oda

¹³ Çün bərkə boşa tüşməmişdir: Çünkü tembel atalet içinde büyümemişti

¹⁴ Qabaqcan: Öncelikle, İlk olarak

¹⁵ Yadına: Hatırına

¹⁶ Vəli: Ancak, Fakat

işləyəsən, çün hələ mən heç iş başarmıram¹⁷, bu gün gəl sən xəmiri elə, mən baxım örgənəm, sabaqdan¹⁸ işlərin hamısını görürəm.

Dərviş dedi:

– Doğrudur, bala, nə iş görsəm, sən bax örgəş.

Dərviş gətirdi, təndiri yandırdı, sonra xəmir eləməyə başladı, xəmiri düzətti. Təndir közəldi, gətirdi bir yekə tiyanı, saldı təndirin içinə.

Nərbala soruşdu:

– Baba dərviş, bu tiyan nə üçündür salasan təndirə?

Dərviş baba dedi:

– Oğlum, çörəyi bu tiyanın duvarlarına yapacı yox, Güb gedəndə xərab olmasın¹⁹.

Kəllənin sözləri yadına düşdi, nərbala başa düşür, Dərviş yalan deyir, istəyir ki, nərbalanı bu tiyana bassın, pişirsin, yesin. Nərbala heç söz demədi, gözləyir ki, görək işin axiri²⁰ hara yetişəcaq.

Dərviş xəmiri kündələdi, o qədər gözlədi ki, tiyanın döyrələri qızarır. O tiyanın istilikini yoxlayandan sonra nərbalaya dedi:

– İndi gəl, çörəkləri yap.

Nərbala baş üstə dedi, özünü elə göstərir ki, ilə bir bu çörəyi yapmağa hazırləşir. Əyildi əşəğa, qoltuğunun altından dərvişə baxırdı, Gördü, dərviş barmaqlarının ucunda yerir, Bir əlində tiyanın qapağını götürür, Bir əlində də balaca balta onun tərəfinə gəlməyə başlır. Nərbala gördü, kəllənin dedikləri düz idi.

Dərviş nərbalaya yaxınlaşanda, nərbala əyağa qaxtı dedi:

– Baba dərviş, mən təndirə çörək buracan²¹ yapmamışam, Gəl birin sən yap, mən baxım örgəşim, öbürləri sonra yaparım.

Dərviş acıqlı²², təndirin başında oturdu, Nərbala o qədər gözlədi ki, dərviş əlindəki çörəyi Yapmaq üçün başın əşəğa əydi, təndirə salladı. Nərbala bunu deyə deyə **“Başqasına quyu qazan, Axirdə özü düşər”**. Dərvişə yaxınlaşdı, dərvişə bir təpih vurdu, Dərvişi bastı tiyana, qapağın qoydu ağzına.

Dərviş nə qədər yalvardı, qışqırdı:

¹⁷ Başarmıram:Yapamam,Becermem

¹⁸ Sabaqdan:Yarından,Sabahtan itibaren

¹⁹ Xərab olmasın:Bozulmasın,Dağılmasın

²⁰ Axiri:Sonu

²¹ Buracan:Koyacak

²² Acıqlı:Kızgın,Öfkeli

– Götür qapağı çıxım eşiyə.

Nərbala hesaba qoymadı²³. Dərviş qışqırdı, yalvardı, nə eylədi, Nərbala qapağı götürmədi. Birazdan sonra nərbala gördü, daha dərvişin səsi kəsildi, Nərbala baxdı ki, daha dərviş yandı öldü.

Elə ki, dərviş öləndən sonra nərbala dərvişin sarayın gəzməyə başladı, Sarayda bir otaq var idi, hamısı bir-birindən gözəl, Dünyada hər nə istəsəydin, bu otaqlarda tapılırdı. Nərbala 39 otağı gəzəndən sonra 40-ci otağı çatdı, 40-ci otağın qapısını açanda bura bir gözəl tövlədi²⁴, Tövlədə bir **At**, bir də **Əslan** bağlanıb, Onların başının üstündə bir **Quş** da qəfəsə salınıb saxlanılır.

Nərbalanı görəndə at kişnədi, əslan mırıldadı, Quş da adam kimi nərbalayla danışdı, Nərbalaya deyir:

– Xoş gəlibsən, Hiləkar bu dərviş bizi necə müddətdir, Burada əsir eləyib saxlayır, Həmişə deyirdik, görəsən, Elə bir igit tapılacaqdır, Gəlsin bu dərvişə qalib olsun.

Nərbala gördü, dərviş atın qabağına ət qoyub, Quşun qabağına ot qoyub, Əslanın qabağına dən qoyub, Tez götürdü, xorəhləri dəyişdi, Atın qabağına oti, Quşun qabağına dəni, Əslanın da qabağına əti verdi.

Bunlar nərbalaya sağol dedilər, Nərbala dedi:

– Mənim insafım²⁵ qəbul eləməz, Siz bu qaranlıq yerdə qalasız, Mən sizi qəfəstən, bəndidən açıram, Buraxam gedəsiz.

Nərbala bunu dedi, Bunların üçün də açıb buraxdı, Bunlar əvəz inki²⁶ gedeydilər, Döşəndilər ²⁷nərbalanın əyaqlarına, Əlin yaliyən kim? Əyağın yaliyən kim? Üstün yaliyən kim? Nərbalaya yalvarmağa başladı.

Quş dedi:

– Gedəcəyiq, Gündə yemimizi yemağımızı tapəcəyiq, Axşamlar gəlib burda qaləcəyiq.

Quş sözünü qutaran kimin, Onlar gözdən itildilər. Nərbala dərvişin bağcasını gəzməyə başladı, Bağca o qədər gözəli idi ki, Necə deyirlər? Gül bülbülü, bülbül gülü çağırırdı, Burda elə gözəl miyvələr, var idi, Nərbala bunlardan atasının bağında görməmişdi.

Nərbala o qədər gəzdı, yoruldu, Gördü bağcanın arasında bir

²³ Hesaba qoymadı:Önemesemedi

²⁴ Tövlə:Ahır

²⁵ İnsafım:Vıdanım

²⁶ Əvəz inki:Karşılık olaraq

²⁷ Döşəndilər:Kapanışdılar

bulaq²⁸ var, Orda olan miyvələrdən yedi, Bulağın başında yatmağa başladı, Çox yatır, az yatır, özü də bilmir, Gözlərin açanda gördü, Heyvanlar bunun yanındadır, Əslan ona bir ov ovlayıb, Quş da bir kəhlik tutub gətirib, Nərbala bunlardan özünə xorəh pişirdi, Yedi, yatdı.

Nərbala bu gündən heyvanlarla dost olmuşdu, Necə günlər bu bağçada yiyirdi, İçirdi, yatırdı, gün keçirdirdi, Günlər keçdi, həftələr gəldi, Aylar dolandı, Nərbala darıxmağa²⁹ başladı, Heyvanlar bunu başa düşür.

Quş dedi:

– Əgər darıxırsan, Səni şəhrə aparaq.

Yaxında ki şəhər atasının çox incitdiyi, padişahın şəhri idi. Nərbala qorxurdi, atasının düşmanları bunu öldürə, getmək istəmirdi.

Quş deydi:

– Qoxma. Paltarlarını dəyiş, köhnə paltar gir, səni tanımasınlar.

Nərbala köhnə paltar³⁰ giyindi, bir köhnə papaq qoydu başına. Mindi ata, əslan da yanında, quş da başının üstündə. Sahat açılmamış şəhərə çatıldı. At şəhərə çatanda uca bir hasarın³¹ yanında hündür yerdə dayandı.

Quş hesarı buna göstərdi, dedi:

– Bura padişahın gül bağıdır. Padişahın qızları bu dağda ki sarayda yaşayırlar.

Quş nə balaya bir tüh verdi, dedi:

– Biz gedirik. Biz gəlincən, əgər bir çətinliyə düşdün, bu tükü yandırarsan, biz sənin yanında hazır olduq.

Heyvanlar gedirlər, nə balada çıxdı şəhridə gəzməyə. Şəhərdə gəzdi yorulandan sonra, yenə qayıtdı, hesarın yanına gəldi. Nə bala gördü, bağdan bir ağsaqqal qoca çıxdı. Nə bala ədəb ilə ona səlam verdi.

Qoca səlamın aldı, dedi:

– Oğlum, elə bir buralı dəyirsən, gərib adamsan, burada niynirsən, nəyə dayanmısan? Oğlum, ya yatmağa yerin yoxdur?

Nərbala dedi:

– Bəli, gəribəm, ilk dəfə olar bu şəhərə gəlmişəm. Yoldaşlarımı gözlürəm, gəlsinlər, onlara qoşulam³², kəndimizə gedəm.

Ağsaqqal dedi:

²⁸ Bulaq:Pınar,Kaynak

²⁹ Darıxmağa:Sıklımaya

³⁰ Paltar:Giysil

³¹ Hasarın:Surun,duvarın

³² Qoşulam:Katılayım

– Mən bu bağın, bağbanıyam³³, burada olan ağacların hamısını özüm becətmişəm³⁴. Qonşu padişah bir neçə qoşun³⁵ çəkib, şəhrimizi talan eləyib³⁶. Mənim də var yox, bir dənə oğlum var idi, onu da öldürüb, indi, mənim heç kəsım yoxdur. Səni gördüm, yaman ürəyimə yattın³⁷, əgər başqa peşən³⁸ yoxdur, gəl mənə şagird³⁹ ol. Mənim ömrüm çox qalmıyıb, məndən sonra bu bağ naşi⁴⁰ adamın əlinə düşməsin.

Nərbala bağ bana dedi:

– Gələrəm, amma şərti var, gərək gedəm, anamdan icazə alam. Əgər anam izni versə, gəlləm sənə şagird ya tələbə olam.

Bağban sonra apardı, öz evinin qapısını buna göstərdi, dedi:

– Əgər gəlsən, gəlib bu qapını döyəsən, mənı çağırırsan.

Nərbala başüstə dedi, bağban evə getdi, nərbalada sarıya tərəf gəldi. Nərbala gəldi, hesarın yanında fikirləşir, görəsən, bağban hansı qonşu padişahdan danışıır. Bəlkə, bunlara hücum eləyən mənim atamdı.

Bir azdan sonra əslan, quş gəldi, nərbalada atı mindi, yola düşdü. Bir azdan sonra heyvanlara dedi:

– Mən işsiz çılıqdan, adamsız çılıqdan darxıram, istirəm, gələm bu qoca bağbana şagird olam.

Gəlib gecəni yatdılar, səhər açıldı. Onlar onu həman bağın qapsına gətirdilər, quş yenə tührlərindən bir az verdi. Nərbalaya dedi:

– Əgər biz lazım olduq, bu tühdən birin yandırasan, biz gəllik, səni taparıq⁴¹.

Nərbala dostları ilə görüşdü, heyvanlar getdilər nərbala, bağbana şagird oldu, işləməqə başladı.

Padişahın üç qızı var idi, neçə gündən bir bu bağa gəzməgə gələrdi. Nərbala, bağa gələn gün, qızlar bağa gəzməyə çıxmışdılar. Bağda gözəl-gözəl güllər açılmışdı, qızlar gəldi bağbanın yanına dedi:

– Niyə bu bağdaki güllərdən bizə gətirmi sən?

³³ Bağban: Bahçıvan

³⁴ Becətmışəm: Yetiştirmişim, Bakmışım

³⁵ Qoşun: Ordu

³⁶ Talan eləyib: Yağma edip, Yağmalayıp

³⁷ Yaman ürəyimə yattın: Çox içime sindin

³⁸ Peşən: İşin, Mesləğın

³⁹ Şagird: Talebe

⁴⁰ Naşi: Acemi

⁴¹ Taparıq: Buluruz

Bağban dedi:

– İstirdim özüz dəyəsis.⁴²

Ortancıl qız ağzın büzdü dedi:

– Yaxşı da, əgər biz gülü özümüz dəyəcək, səni niyə saxlırdıq, müftə yiyirsən⁴³, yatırsan? Olmasa, sən olan yerdə biz bu bağdan güldəyax.

Bağban dedi:

– Qızlar güldəyməğin özünün bir ləzzəti⁴⁴ vardır. Pəs indi ki belədi, eybi yoxdi, sabaq dərib nərbalı ilə gülləri sizə göndərəm.

Böyük qız hirs ilə soruşdu:

– Kim ilə göndərəsən?

Bağban nərbalanı göstərdi. Dedi:

– Nərbalı ilə.

Böyük qız nərbalıya baxdı, başladı gülməyə dedi:

– Nərbala, nərbala, ada bax.

Böyük qız dedi:

– Yanı deyirsən, köşək?! Paltarları köşkəyə, özü də elə lap dəvə balasına oxşur.

Çiçik qız acıqlandı, dedi:

– Nə olsun, biraz paltarları köhnədi, görün nə ağıllı oğlandı, nə gözəl gözləri var.

Çiçik qız, üzün nərbalıya tutdu, dedi:

– Sən bunlara fikir vermə⁴⁵, səhər mənə gülü sən özün gətir.

Nərbala, dedi:

– Xanımlar. **Varın verən utanmaz**, mən elə bir gül gətirirəm ki, balaca qızın, əşəğı olmaz başı.

Qızlar gülüşə gülüşə dedilər:

– Osun, səhər baxarıq.

Bağban nərbalıya, dedi:

– Onların sözü sənə toxunmasın.

⁴² Dəyəsis:Koparasınız

⁴³ Müftə yiyirsən:Bedava yiyorsun

⁴⁴ Ləzzət:Zevk

⁴⁵ Fikir vermə:Aldırma,Takma

Nərbalı, dedi:

– Əmi, bu sözlər mənim üçün təza dəyir, mən bu sözlərdən çox eşitmişəm⁴⁶.

Bağban nərbalə ilə gəldi evə. Şamların yedilər, yatdılar. Bağban yatandan sonra nərbala çıxdı çölə. Nərbala, tühlərin birin yandıran, quş yanında hazır oldu.

Dedi:

– Nərbala, nə olubdi?

Nərbala dedi:

– Səhər açılmamış. Mənə bir dəstə gül gətirəcəksən. Elə gül gətirəcəksən ki, bu, patsişahın bağında olmasın.

Quş dedi:

– Mən elə bir gül gətirəm ki, gənə il, bu vaxtda can solmasın qalsın.

Quş ayrıldı, getdi, nərbalada gəldi. Səhər Bağban tezdən⁴⁷ durdu, nərbalanı oyatdı. Dedi:

– Mən gedirəm. Bağdan gül dərməqa⁴⁸. Gərək ona elə bir dəstə gül tutasan ki, bacılarının yanında başı aşağı olmasın, onlardan utanmasın.

Nərbala dedi:

– Əmi sən get, mən də gəlirəm.

Bağban gəldi, iki dəstə gül dəydi, qızlara apardı, amma qızlardan sorag⁴⁹ yox idi. Bir azdan sonra ədəb ilə gəldi, səlam verdi. Gülü çıxadı, qızın qabağına qoydu. Dedi:

– Xanım, bu güllər, gənəl, bu vaxtda can solmayacaq.

Hərə öz gülünü apardı, qoydu otağına. Gecəni yatdılar, səhər açıldı, üzüzə xeyrə açılısın. Qızlar yoxudan durdu, böyük qızınan ortancıl qız gördü, bağban gətirən güllər solmağa başlayıblar. Qızlar gözləyirdilər, nərbala gətirən güllər solacaqdı. Bir gün, iki gün, üç gün, bir həftə keçdi, qızlar gördülər, nərbala gətirən güllər solmadı.

Qızlar bacılarından gizli, gəldilər, bağı dolandılar, baxdılar, gördülər, nərbala gətirən gül bu bağın gülləri dəyir. Bəlkə də bu güli ayrı yerdən gətiriblər. Bunlar qayıtdılar evə, paxılıqlarından⁵⁰ acıqlayıb yorqan

⁴⁶ Eşitmişəm: Duymuşum

⁴⁷ Tezdən: Erkenden

⁴⁸ Dərməqa: Toplamaya

⁴⁹ Sorag: İzini

⁵⁰ Paxılıqlarından: Kıskaçlıklarından

döşəyə түşdülər.⁵¹

Padişaha xəbər çatdı⁵², qızları əza tutublar. Sabahı gün, padişah nərbalanı çağırdı, dedi:

– Ay gədə o gülləri sən gətiribsən.

Nərbala, dedi:

– Bəli, padişah.

Dedi:

– Bu gün gedib o güllərdən iki dəstə də gətirəsən.

Dostlar, bu vaxt oldu, **vəzirin, vəkilin** oğlanları da burda idilər.

Vəzilin oğlu Durdayağa, dedi:

– Padişah sağ olsun, onun özü nə mənədi, gətirdiqi gül nə mənə olsun.

Vəkilin oğluda, dedi:

– Qurban, sən izni ver, biz ondan yaxşı güllər tapaq gətirək.

Nərbala, dedi:

– Siz ondan yaxşı gül tapa bilməsiniz. O elə güldür ki, dəriləndən bir il sonra da solmur.

Padişah, dedi:

– Sən o gülli hardan gətiribsən?

Nərbala, dedi:

– O gülləri mən özüm dərməmişəm. Ağ atlı, ağ papağlı⁵³, ağ libaslı bir oğlandan almışam.

Padişah soruşdu:

– Pəs bilmədin o gülləri hardan gətirmişdi?

Nərbala, dedi:

– Soruşdum, dedi, o dağın dalından⁵⁴ yığmışam⁵⁵.

Padişah, dedi:

– Pəs gedəsən o dağın dalından gül yığ gətir.

⁵¹ Yorqn döşəyə түşdülər:Yataklara düştülər

⁵² Çatdı:Hlaştı

⁵³ Papağlı:Başlıklı

⁵⁴ Dalından:Arkasından

⁵⁵ Yığmışam:Koparmışam

Bu vaxtda oğlanlar durub dedilər:

– Padişah sağ olsun, o kimdir, şahın qızlarına gül gətirə? İzni ver, biz özümüz gedək gül gətirək.

Padişah icazə verdi, oğlanlar getdi. Nərbalada qayıtdı bağa, nərbala taza oturmuşdu ki. Birdən qapı döyüldü⁵⁶, bağban qapısını açdı, gördü padişahın çiçik qızı varid oldu.

Nərbala, dedi:

– Sən o güllərin yerin olara demişdin.

Nərbala, dedi:

– Demişəm, sabah olar gül gətirəcəqlər, amma o güldən olar tapanmazlar⁵⁷.

Qız, dedi:

– Pəs sən onlara güllərin yerin düz deməmişən⁵⁸?!

Dedi:

– Yalan danışmışam bilələrinə⁵⁹. Mən demişəm, o gülü, ağ atlı, ağ papağlı, bir oğlandan almışam.

Dedi:

– Bəs o oğlan kimdi, hardadı?

Dedi:

– Xanım, mən sənə yalan danışa bilmərəm, hələlikdə⁶⁰, düzində deyəmmərəm. Sən indi, mənə bunu soruşma.

Qız gördü, nərbala, çox ağıllı bir oğlandı.

Dedi:

– Mən istirəm, olara da o güllərdən gətirsinlər.

Dedi:

– Nə üçün?

Qız dedi:

⁵⁶ Döyüldü:Çalındı,Vuruldu(kapı)

⁵⁷ Tapanmazlar:Bulamazlar

⁵⁸ Düz deməmişən:Doğrusun Söylememişsin

⁵⁹ Bilələrinə:Bile bile kasten

⁶⁰ Hələlikdə:Şimdilik

– Mənim bacılarım çox hiylə kardi⁶¹ mən onların söhbətini⁶² eşitmişəm. Əgər sabah gül tapılmasa, onlar sabah sənə cəza verdirəcəklər.

Nər bala güldü, dedi:

– Sən mənim bağbanlığuma baxma. Onlar yel olub, mənim yanımdan da dərbənə bilməzlər.

Qız gördü, nərbala, güclü, igit bir oğlandı. Qız ürəkdən sevindi, güldü, dedi:

– Nər bala, onlar atamı da yoldan çıxardacaqlar ki sənə cəza versin.

Nər bala soruşdu:

– Bağbana niyə?

Qız soruşdu:

– Çün, o səni hardan tapıb gətirib?

Nər bala dedi:

– Mən onun nəvəsiyəm. Mənim anam onun qızı idi, bir kəndi də yaşırıdıq. Anam ölüb, mən də təh qalmışam, indi atamın yanına gəlmişəm.

Qız dedi:

– İndi ki, belədir, sən gərək razı olmayasan, bağbana cəza verələr. Atam, bağbana deyəcəq, niyə bağban, o güldən tapıb bağda əhmədi?

Nər bala biraz fikirləşdi⁶³, dedi:

– Xanım, burda biraz gözlə, mən çıxım çölə, ta qaydım⁶⁴ sənin yanına.

Nərbala çıxdı çölə, tühlərdən birin yandırdı, quş yanında hazır oldu. Nər bala quşdan soruşdu:

– O gülün tuxumundan mənə tapıb gətirə biləsən?⁶⁵

Quş dedi:

– Bəli, tapıb gətirəm.

Nər bala dedi:

⁶¹ Hiylə kardi: Hile kurdu, (Hile yaptı, Düzen kurdu)

⁶² Söhbətini: Konuşmasını

⁶³ Fikirləşdi: Düşündü

⁶⁴ Qaydım: Geri döneyim

⁶⁵ Tapıb gətirə biləsən: Bulub getirebilir misin?

– Səhər açılmamış, o atı mənə çatdırarsan⁶⁶ ki, üstündə bir dəst⁶⁷, ağ paltar, bir papağı, bir də libası, bir də o solmayan güllərdən gətirəsən?

Quş dedi:

– Baş üstə, hər nə desən, əncam verirəm,⁶⁸ sabah dediklərimi hazırlaram.

Nər bala quşu yola saldı, qayıtdı bağa, qızın yanına. Qıza dedi:

– Sən ki, bacıların kimi, ikiyüzlü dəyirsən, ömrümün axirinə can⁶⁹, sənə dost olacağam, hər arzını yerinə yetirəcəyəm. Arxayın ol,⁷⁰ sabah onlar o güldən tapıb gətirəcəklər.

Qız qayıtdı saraya, nərbalə ilə bağban bağda yatdılar, səhər açılmamış. Nə bala durdu, quşu gözlədi, quş, paltarları, papağı, bir də gülü atınan gətirdi nərbalaya. Nər bala libasları girdi, atı mindi, gülləri götürdü, şaha deyən dağın dalısına⁷¹ getdi.

Səhər açıldı, üzüzə xeyrə açılsın, nə bala gördü, vəzirin oğlu ilə vəkilin oğlu gəlirdi. Tez özünü bir ağ dəsmalı⁷² ötdü ki, tanımasınlar, oğlanlar gördü nərbalanın dediyi, ağ atlı, ağ papaqlı, ağ atlı oğlan gəlir, əlində də həmən güldən gətirir. Yaxınlaşdı, ondan soruşdular:

– O gülləri hardan alıbsan?

Nər bala səsinə əvəzlədi⁷³, dedi:

– Bu güllər mənim öz bağımda bitər.

Dedilər:

– Neçiyə verisən, sat biz alaq.

Nər bala, dedi:

– Satmıram.

– Pəs onda beləsi ver aparaq.

Dedi:

– Bəs onda ki, xəstəz var, bu şərtinə verirəm, hərəzin sağ qoluza bir dağ basam.

⁶⁶ Çatdırasan: Ulaştırırsın

⁶⁷ Dəstə: Demet, Tutam

⁶⁸ Əncam verirəm: Yerinə getiririm

⁶⁹ Axirinə can: Sonuna kadar

⁷⁰ Arxayın ol: İçin rahat olsun

⁷¹ Dalısına: Ardına

⁷² Dəsmal: Mendil

⁷³ Əvəzlədi: Değiştirdi

Oğlanlar fikirləşdi, dedilər ki, paltarın altından bizim qolumuzda olan dağı kim görəcək? Razılaşırdılar⁷⁴, nərbala hərəsinin qoluna bir dağ bastı, gülləri verdi, sonra gözdən itdi, elə ki, təpənin dalısına yetişdi⁷⁵, atdan düşdü, paltarları əvəzlədi, atı yola saldı, özü qayıtdı evə.

Həmən gün vəzir ilə vəkilin oğlu yanına gəldilər, vəzir şaha baş indirdi⁷⁶, dedi:

– Qurban, mənim oğlum bu gün igitliq göstərdi, qızın istədiyini gülü tapıb gətirdi, əgər icazə versən, böyük qızı oğluma istirəm.

Ondan sonra vəkil baş əydi, dedi:

– Qurban, əgər razılıq versən, ortancıl qızı da mənim oğluma nişanlayaq.

Padişah dedi:

– Düzdür, sizin oğlanlarınız, igitliqlərin bu gün göstərdilər, amma qızlar gərək, deyələr, kimə gedirlər, kimə getmirlər.

Padişah dedi:

– Vəzir, ver sabaq, cəmaət⁷⁷ yığılsın⁷⁸ sarayın qabağına. Qızlar baxsın, hər kim hər kimi sevsə, bir alma ona atmalıdır. Ta bilək, bu qız oğlanı sevir.

Vəzir əmr elədi, sabaq hamısı cəmaət sarayın qabağına yığıldı. Qızların üçün də gətirdilər, sarayın eyvanında əyləşdirdilər, hərəsinin əlinə də bir dənə alma verdilər. Tapışırıdılar ki, hər kim hansı oğlanı istəyir, almanı ona atsın.

İndi cəvan oğlanlar bir-bir eyvanın qabağından getməyə başladılar. Şahın böyük qızı almanı atdı Vəzirin oğluna, ortancıl qızı almanı atdı Vəkilin oğluna. Təməmi cəvanlar gəldi soruşdu, amma, sonbeşih qız almanı atmadı.

Padişah axırdə⁷⁹ adam göndərdi, bilsin, bu qız alması niyə atmadı? Qızdan soruşdular:

– Niyə sən almavi əlində saxlayıbsən, atmısan?

Qız dedi:

⁷⁴ Razılaşırdılar: Anlaşıtlar

⁷⁵ Yetişdi: Ulaştı

⁷⁶ İndirdi: Eğdi

⁷⁷ Cəmaət: Topluluk

⁷⁸ Yığılsın: Toplansın

⁷⁹ Axırdə: Sonunda

– Mənim sevdiyim oğlan hələ gəlmiyibdir.

Ha fikirləşdilər, kim qalır, tapanmadılar⁸⁰. Axirdə adamlardan biri dedi:

– Bağbanın nəvəsi nərbala qalır.

Adam göndərdilər, o da gəldi. Nərbala eyvanın qabağından keçəndə, çiçih qız almasını ona atdı. İşi belə görəndə, padişah cin atına mindi, dedi:

– O qız ki, o gədəyə alma atdı, daha o qız mənim qızım dəyir.

Padişah böyük qızı ilə ortancıl qızına böyük yaxçı⁸¹ bir toy elədi. Yaxşı cahaz verdi, amma son beşik qıza heç bir şey vermədi. Boş, bekar bağbanın evinə göndərdi.

Amma çiçih qız elə igidir ki, nə özü fikir verdi, nə də bağbanın nərbalanı fikir iləmə qoydu. Dostlar, Allah heç kəsi əli boş üzü qarə eləməsin. Bular kasıblıqla⁸² gün geçirdirdilər. Şah qızı olasan, gələsən kasıblığa düşəsən, yediyin gəzalardan⁸³ əlin çıxar, yavan çörəh ilə gün keçirdəsən, çox çətin məsələdir. Beləliklə, bular gün geçirdirdilər.

Amma bir gün, padişah yaman noxoşladı, xəstə oldu, boğazı tutuldu, daha danışmadı⁸⁴. Şahın boğazı o qədər şişmişdi, heç bir zat keçmirdi, az qalırdı nəfəsi qət⁸⁵ olsun. Nə qədər həkimlər gəldi, dərmanları şaha kömək edə bilmədi. Axirdə tanınmış bir həkim var idi, onu gətirdilər. O şaha dedi ki:

– Sən gərək bir neçə gün ov ətinin sun içəsən, ta sənin boğazın açıla.

Kürəkənlər⁸⁶ bu sözü eşidən kimi istədilər getsinlər ov axtarmağa⁸⁷. Nərbala da bu əhvalatı eşitdi, özün yetirdi bir xəlvət yerə⁸⁸, quşun tükünü yandırdı. Quş, ağ at, bir də əslan başının üstündə hazır oldu. Nərbala cərəyanı⁸⁹ bulara dedi, bular gəldilər bir bulağın başına. Əslan heyvanlara dedi:

⁸⁰ Tapanmadılar: Bulamadılar

⁸¹ Yaxçı: Güzel, İyi

⁸² Kasıblıq: Yoksullukla, Fakirliklə

⁸³ Gəza: Yemek

⁸⁴ Danışmadı: Konuşanmadı

⁸⁵ Qət: Kesilsin

⁸⁶ Kürəkənlər: Damatlar

⁸⁷ Axtarmağa: Aramaya

⁸⁸ Xəlvət yerə: Gizli bir yere

⁸⁹ Cərəyanı: Durumu, Olayı

– Nə qədər ov varsa yığın⁹⁰, gətirin bu bulağın başına.

O ətrafdan nə mənə ov var idi, heyvanlar bulağın başına yığıdılar. Bir tərəfi at, bir tərəfi əslan, bir tərəfi quş, bir tərəfi də ovınan özü kəsti, ta ovlar bir yerə getməsinlər.

Bu tərəfdən kürəkənlər gəldilər ov dalısıcan, hər tərəfi gəzdilər, ov tapa bilmədilər. Amma yolları bu bulağın başından düşəndə gördülər bulağın başı ov ilə doludur. Bunlar istədilər ovlara ox atsinlər.

Nərbala çıxdı qabağa, dedi

– Oğlan nəyini siz⁹¹? Görmürsünüz, onların sahibi var.

Kürəkənlər gördülər, bu həman ağ çuxalı, ağ papaqlı, ağ atlı oğlandı. O günü bulara gül vermişdi, səlam verdilər.

Nərbala dedi:

– Mən bilirəm sizin qaynatanız⁹², bətər⁹³ xəstə olub. Həkimlər ov ətini suyun ona dərman verib, mən sizə ov verərəm. Amma bir şərti var, indi də sol qoluzə həman dağlanı basarım.

Kürəkənlər gördülər, ayrı⁹⁴ çarələri yoxdur, razı oldular. Nərbala onların sol qoluna da dalğa bastı. Sonra dedi:

– Mən ovun başını gərək özüm kəsəm.

Dedilər:

– Eybi yoxdur.

Ovun başını kəsti, kəsə-kəsə dedi:

– **Adı leşinə, dadı başına.**

Elə ki, Nərbala ovun başını kəsti, başını götürdü mindi atına. Quş başının üstündə, əslan yanında. Gözdən itdilər, kürəkənlər ovu gətirdilər, verdilər arvatlarına. Amma arvatları ovu pişirir, suyun gətdilər, padişahın xitmətinə⁹⁵ apardılar. Padişah bu suyu yiyəndə, az qaldı ürəyi gəlsin ağzına. Gördü, bu suyun əslən dadı yoxdur. Canın dişinə yıxdı⁹⁶, yedi. Amma bu su padişaha kömək etmədi⁹⁷. Buna görə kömək eləmədi ki, Nərbala onun başın

⁹⁰ Yığın: Toplayın

⁹¹ Nəyini siz: Ne yapıyorsunuz?

⁹² Qaynatanız: Kayınpederiniz

⁹³ Bətər: Fəna, Kötü

⁹⁴ Ayrı: Başka

⁹⁵ Xitmətinə: Hizmetine

⁹⁶ Canın dişinə yıxdı: Can dişinə taktı, Zorla yedi, Zorla iğrenerek yedi

⁹⁷ Kömək eləmədi: Yardım etmedi

kəsəndə demişdi:

– Adı ləşinə, dadı başına.

Eləy ki, Nərbala getdi təpənin dalına, atdan түşdü, paltarları soyundu, atı buraxdı, ovun kəlləsin götürdü gəldi evə.

Bağban ilə qız dedi:

– Bu nə mənədi?

Nərbala dedi:

– Şahın kürəkənləri o vurmuşdular, başını kəsib atdılar yerə, mən də götürüb gətdim ki, pişirəsiz, əgər istəsən atan yaxşı ola, bu kəlləni pişir, suyundan bir qab ona ver.

Qız kəlləni dərisini soydu pişirdi, suyundan bir qab⁹⁸ atasına apardı, amma qorxusundan içəri girə bilmədi. Şahın bir qoca dayəsi var idi, dayəni çağırı, dedi:

– Bu suyu apar ver, atam içsin.

Dayə suyu apardı Şahın qulluğuna⁹⁹, Şah kəllənin suyundan bir qaşığı içdi, suyu içən kimin Şahın gözləri işıqlandı, bir qaşığı da içdi, elə bir boğazı açılmağa başladı, sonra qabı iki əlli tutdu, qutardı¹⁰⁰. O səhər Şah salim oldu¹⁰¹, əyağa durdu, sonra dayəni çağırı, soruşdu:

– Sən o xorəyi hardan almışdın? O suyun başqa bir dadı var idi, kürəkənlərimin vurduğu ovdan dəyirdi, bu suyu içən kimin mənim dərdim, mərizliyim hamısı rəf¹⁰² oldu getdi.

Dayə cərəyanı dedi, çiçih qızın gətirmişdi, padişah əhvalatı biləndən sonra heç kəsə demədi, dayəsinə sifariş¹⁰³ elədi:

– Bu sırrı heç kəs, bilməməlidir.

Kürəkənlər gördü, Şahın halı düzəldi. Yerə göyə sığılmırdılar.

Bu işin üstündən bir müddət¹⁰⁴ keçdi, sonra Şaha xəbər verdilər, düşküvar padişah yenə qoşun çəkib bu məmləkətə gəlibdi, bu xəbər yaylandı, cəmaət hamısı bir-birinə dəydi, çün bu şəhrin cəmaəti düşküvar

⁹⁸ Qab:Tas,Kap

⁹⁹ Qulluğuna:Hizmetine,Yanına

¹⁰⁰ Qutardı:Bitirdi,Tüketti

¹⁰¹ Salim oldu:Sağalığına,Kavuştı

¹⁰² Rəf:Def

¹⁰³ Sifariş:Temiz

¹⁰⁴ Müddət:Süre

Şahın, zülmünü görmüşdülər. Çox bir namərd¹⁰⁵ Şah idi, götürdü düşküvar Şah bir məktub göndərdi – Ay şah, qoşun çəkmişəm, gəlmişəm, şəhrivin hər döyrəsini tutmuşam, əgər qoşuna əmr verəm, hücum eləyələr şəhrə, şəhrində daşdaşın üstündə qalmayacaq, sənə üç gün vəxt¹⁰⁶ verirəm, mənim iki oğlum var, sənində iki kürəkənin, birinci gün mənim xanbala oğlum, böyük kürəkəninin diyişəcək, ikinci gün bəybala oğlum, ortancıl kürəkəninin diyişəcək, üçüncü gün mən özüm sənə vuruşacağam, hansı tərəf basıldı, o tərəf təslim olmalıdır, ya bu şərti qəbul elə, ya da şəhri xərab eləyəcəyəm, verana qoyam.

Şah məktubunda belə yazmışdı:

– Ya bu şərti qəbul elə, Ya da bu şəhri xərabıyyə çövirəcəyəm, Yerində tırp əhdirəcəm.

Padişah, adamların yığıdı bir yerə, Naməni oxudu, hamı ba xəbər oldu, Çarəsiz qaldı, bu şərti qəbul elədilər. Kürəkənlər hazırlaşmaya başladılar.

Amma son beşih qızı, Nərbala dedi:

– Get atavın yanına, deynən¹⁰⁷, Bir at, bir qılınıc da mənə versin, Heç olmasa qoşunun içində dayanım, Qərəlti verərəm ki.

Qız getmək istəmirdi, Çünki sarayda ona və Nərbalaya Hamı pis gözlə baxırdı. Bacıları ilə yeznələri də, Bəybalanın da, Nərbalanın adın, Dəvə balası qoymuşdular. Nərbala əlcəhmədi¹⁰⁸, Axirdə qızı razılədi, Atasının yanına göndərdi.

Qız yetişdi atasının yanına, Ədəb ərkan ilə salam verdi, Dedi:

– Ata, hökm eylə, Bir at, bir qılınıc da bizə versinlər.

Şah məsxəri ilə ¹⁰⁹dedi:

– Hə, nə var? Yoxsa dəvə balası da geyrətə gəlib?

Qız bekiflədi¹¹⁰, Dedi:

– Ata, nəyə görə bizi ələ salırsan?

Şah hissləndi, dedi – Sən gərək elə oğlana gedişdin, Bu gün at minib qılınıc çəhsəydi, Qoşunun qabağında dureydi. Amma sən elə adama geytdin ki, Görürsən bacıları necə ərə gedib, Bu gün onlar atlanıb qoşunun qabağına çıxacaqdı.

¹⁰⁵ Namərd: Alçak

¹⁰⁶ Vəxt: Zaman

¹⁰⁷ Deyin: Söyleyin

¹⁰⁸ Əlcəhmədi: Yılmadı, Vazgeçmedi

¹⁰⁹ Məsxərə: saçma

¹¹⁰ Bekiflədi: Üzüldü, Kırıldı

Qız dedi:

– Ata, Hər bir ağıllı olmaz, Hər kürəkən igid olmaz.

Padişahın birdən xurək yadına түşdü, Ürəyi yumuşaldı, Dedi:

– Qızım, sən o gün o xurəyi kimdən alıb mənə göndərmişdin?

Qız əhvalatı danışdı, Dedi – Öbüsü kürəkənlərin o vurmuşdular, Başın atmışdılar yerə, Nərbala götürüb evə gətirmişdi, Mənə dedi, əgər atavın, saqalmağın istəyirsən, Bu kəlləni pişir suyun da, ver atava.

Padişah bu sözü eşidəndə, Heç bir söz demədi, Bir məktub yazdı qoşunun fərmandəhinə. Bir at, bir qılıncdan nərbaliyə versinlər. Qoşunun fərmandihi¹¹¹, naməni oxuyanda gülməyə başladı, Sonra cəmaəti güldürmək üçün, Nərbaliyə bir noxoş at, Bir də yarıdan qırılmış bir qılınc göndərdi.

Elə ki, səhər açıldı, Qoşun hər tərəfdən gəldi, dayandı üz-üzə, Kürəkənlər giyindilər, keçindilər, silahlandılar, atlandılar, Gəldilər qoşunun qabağına, Nərbaliyə bağbanda gəldilər meydana, Hər tərəfdən təbil vuruldu¹¹², O tərəfdən təbil düşküvar padişahın adı, Xanbalanın adına vuruldu, Xanbala atını mindi, özünü verdi meydana, Dolandı, mübariz istədi¹¹³.

Nər bala qardaşını gördü, bildi¹¹⁴, böyük kürəkəni xan bala öldürəcək. Odur ki, bağbana, dedi:

– Sən burada ol, mən bir yerə baxım qaydım.

Nər bala çəkilib bir dalda yerdə¹¹⁵, quşun tükünü yandırdı, quş o dəm hazır oldu. Nər bala quşa, dedi:

– Bu sahat atımı, paltarlarımı və bir də bir kəskin qılınc mənə gətir.

Bir az keçməmişdi, quş paltarları, qılıncı ata hazır elədi. Nər bala ata mindi, çıxdı təpənin başına, baxanda gördü, xan bala, kürəkəni əsir tutub, qolların bağlayıb. Xan balanın adamları gəldi, kürəkəni xan balanın əlindən aldı, apardılar quşunun içinə.

Nər bala gördü xan bala, loqqalana, loqqalana, meydanda dolanır, pəhləvan istir. O dəmdə atını sürdü, gəldi meydana, bu yandan gördülər, bir ağ atlı, bir ağ papağlı oğlan, ıldırım kimin özün yetirdi meydana. Nər bala atın meydana yetirəndən sonra bir dör meydanı dör vurdu. Gəldi xan

¹¹¹ Fərmandəhinə: Komutanına

¹¹² Təbil vuruldu: Davul çalındı

¹¹³ Mübariz istədi: Rakip istədi, Dövüşmək istədi

¹¹⁴ Bildi: Anladı

¹¹⁵ Dalda yerdə: Bir kenarda, Gizli bir yerde

balanın qabağın kəsti¹¹⁶, dedi – Xan bala, çox da loqqalanma, o əsir tutduğun adam mənim nöqərlərimdən¹¹⁷ biridir, şahın kürəkəni mənim. Əgər inanmırsan, əmr elə, onun qollarındakı dalğalara baxsınlar.

Qoşun əhli hər tərəfdən hamı mətəl qalmışdı¹¹⁸, bu meydana gələn kimdir? Düşküvar padişahi, kürəkənin qolların çırmalatdırıb¹¹⁹ baxdı, gördü, hər iki qolunda dalğa var. Ağ atlı oğlanın dediyi düzdür, bildilər, əsl kürəkən¹²⁰ elə meydandadır, bu da onun nöqəridir.

Bu dəmdə təbillər yenə hər tərəfdən vuruldu, nə bala ilə xan bala vuruşmağa başladılar. Çox çəhmədi nə bala, bir zərbə ilə xan balanı saldı yerə, düşdi qolların baxladı, gətirdi padişahın qabağına, padişah nə balanı tanımadı. Çün nə balanın üzü ağ niqabı ilə örtülmüşdü, xan balanı padişaha təhvil verdi, dedi – Buna heç zad eləməsən, salasan zindana, sabah birisi gün keçəndən sonra¹²¹ bunu səndən istəyəcəyəm.

Nə bala sonra atı sürdü, düşküvar padişahın qabağında durdu dedi:

– Mənim nöqərim hələlik sizdə qalacaq, əgər başına bir iş gəlsə, özündən gür¹²².

Nə bala bu sözü dedi, atını qayıtardı, istədi getsin, bu vaxt da xan balanın qardaşı bəy bala, nə balanın qolundan bir ox vurdu, nə balanın qolunun qanı axdı, amma nə bala dedi:

– Mən bilirəm bu oxu vuran bəy baladır, mən də istəsəm bir cür ox vuram, onu vurabilərəm, amma mən namərdiliq eləmirəm. Sabah¹²³ meydana görüşərik.

Nə bala atı geri döndərdi, gəldi üzün tutdu cəməətə, dedi:

– Cəməət qoxmayın, sabah bu zaman yenə mən özüm burdayam.

Padişah gördü, nə balanın qolu yaralıdır, bu vaxt da cibindən dəsmalı çıxatdı, bastı nə balanın yəsarı, nə balanın qolun bağladı, nə bala atını sürdü, gözdən itdi.

Elə ki, keçdi tərənin dalına, atdan түşdü libasların soyundu, bağladı atın üstünə, atı yola saldı, özü piyada¹²⁴ qayıtdı bağbanın yanına.

¹¹⁶ Qabağın kəsti:Önünü kesti

¹¹⁷ Nöqərlərimdən:Hizmetkârlarımdan

¹¹⁸ Mətəl qalmışdı:Şaşkın kalmıştı

¹¹⁹ Çırmalatdırıb:Açıtırıp,Sıyırtıp

¹²⁰ Əsl kürəkən:Gerçek damat

¹²¹ Birisi gün keçəndən sonra:Birkaç gün geçtikten sonra

¹²² Özündən gür:Kendinden bil

¹²³ Sabah:Yarın

¹²⁴ Piyada:Yürüyerek

Bağban dedi:

– Gördün nələr oldu?

Dedi:

– Atacan, hamısın gördüm, o həməən oğlandı ki, o solmayan gülləri mənə vermişdi.

Cəməət hamı qayıtdı evinə, nə balada bağbanınan qayıtdı evinə, əhvalat təmam şəhərə yayıldı, amma heç kəs bilmədi, ağ atlı oğlan kimdir, elə ki, gəldilər, gecə yatdılar, nə balanın yarası, nə balanı incitməyə başladı, nə bala yuxu içində ufulduyordu.

Qız, nə balanın səsinə ayıldı, yorqanı qaldıranda gördü, nə balanın, qolu yaranıb, dəsmalına bağlayıblar, dəsmal da qanlıdı, əhvalatı bağbana dedi¹²⁵, bağban, nə balanı oyatdı, gördü, işin üstü açılıb, dedi:

– Səhər meydanda bir əsgərin neyzəsi¹²⁶ qoluma batdı, yaraladı.

Qız, nə balanın qolunu açdı, qanlı dəsmalı qoydu qırağa, ayrı dəsmalınan nə balanın yarasını bağladı, qanlı dəsmalı da yudu, həyətdə¹²⁷ ağacın bir budasına sərdi, gecəni yatdılar, səhər açıldı, qoşun əhl hamı gedirdi meydana, padişah da durdu.

Meydana getsin, həyətdən keçəndə gördü o dəsmal ki, Dünənki oğlanın qoluna bağlamışdı, Çiçik qızın qapısında ağaca sərilib. Qızı çağırırdı, soruşdu:

– Qızım, bu dəsmal nə mənədir?

Qız dedi:

– Dünən bir əsgərin neyzəsi Nərbalanın qolun yaralamışdı, Bilmirəm, hardan bu dəsmalı tapıb, Bağlamışdı qoluna.

Padişah fikrə getdi, Amma məsələni bir yerə çatdırı bilmədi.

Elə ki, şah gəldi meydana, döyüş təbli vuruldu, Bu tərəfdən bəy balanın adına vuruldu, Bübürsü tərəfdən şahın kürəkəninin adına vuruldu, Nərbala bu tərəfdən keçdi tərənin dalısına, Gördü, heyvanlar bunu orada gözdürlər, Libasları giyidi, atını mindi, Hazır oldu, gəldi, bir tərəfdə dayandı, Yarım sahat keçməmişdi, gördü, Bəy balada ikinci kürəkəni vurdu, atdan saldı, Qollarını bağladı.

Nərbala atını mindi tərətədi, Gördülər, həməən ağ atlı oğlan, Yel

¹²⁵ Əhvalatı bağbana dedi: Durumu bahçıvana söylədi

¹²⁶ Neyzə: Mızrak

¹²⁷ Həyətdə: Avluya

kimin, ıldırım kimin meydana hücum¹²⁸ eylədi, Nərbala atını sürdü, özün yetirdi meydana, Dedi:

– Yenə də sizi allatmışam, O tutduğuz oğlan mənim nökarımdı, İnanmırsınız, onun da qolunda dalğalara baxın.

Onlar da baxdılar, gördülər, Bəli, bu oğlanın da qolları dalğalıdır, Yenə də döyüş təbli vuruldu, Nərbala bəy balanı da tutdu, Qollarını bağladı, yetirdi, Padişaha təhvil¹²⁹ verdi.

Amma Nərbala bu dəfə anından yaralandı, Dəsmalın əhvalatı padişahın yadına düşdü, Amma tez cibindən bir ayrı dəsmal çıxatdı, Nərbalanın anını bağladı, Yenə savaş qaldı sabaha.

Nərbala gəldi evlərinə, bu dəsmalı da açdı atdı yerə, Anını təmizlədi, yatdı, Amma qız dəsmalı yudu, Sərdi həmən ağacın butağına.

Elə ki, yenə sabah hamı durdu meydana gedirdi, Padişah bu dəfə qəstən həmən yerdən gedirdi, Görsün, bu gün cərəyən nə mənədi, Gördü, bu gün də dəsmal yuvulub, Ağacın butağına sərilib, Qızı çağırdı, dəsmalı soruşdu – Bu nə dəsmalıdır?

Qız atasına, Nərbalanın dediyi kimi dedi:

– Əsgərlərin birinin neyzəsi, Nərbalanın anını cızmışdı, Anını bu dəsmalın bağlamışdı, Mən o dəsmalda yumuşam.

Padişah yenə nə qədər fikirləşdi, Məsələn bir yerə yetirənmədi, Bir şey başa düşmədi.

Elə ki, gəldi meydana, O tərəfin qoşunu gördü, Şah gəldi mey

Elə ki, gəldi meydana, o tərəfin qoşunu gördü, şah gəldi meydana. Düşkuvar şah, bu şahı meydana istədi. Şah atına mindi, meydana qədəm qoyanda, o yandan ağ atlı oğlan göründü, özünü düşkuvar padişahın yanına yetirdi.

Dedi:

– Sənin tərəfindən hələ mənə üstün gələn olmayıb. Qanuna görə əvvəl sən məni öldürməlisən, sonra şahı meydana istəməlisən.

Düşkuvar padişahı, bu ağ atlı oğlanın əlindən çox yanıqlı idi, bu halda qılıncını çəhdı, ona hücum eylədi. Nərbala kəmənd atdı, yarı yolda bunun boğazına, çəhdə atdan saldı yerə. Hər iki tərəfin adamları əl çaldı, buna sağ ol dedilər. Nərbala bunu yerdən yuxarı qaldırdı, əllərin bağladı, sora mindi ata, üz çövrüb cəmətə dedi:

¹²⁸ Hücum:İstila

¹²⁹ Təhvil:Teslimat

– Daha davamız qutardı. Sabah bu vaxt elə burada danışığ aparılacaq, özü də danışığı mən aparacağam.

Üzünü düşkuvar padişaha tutdu dedi:

– Əmr elə, o iki nəfər tutduğun əsri də bura gətirsinlər, bir də sənin dəvəçi, qızın, ola, arvadın burada olsun.

Düşkuvar padişah dedi:

– Mən nə bilim indi o hardadı.

Nərbala dedi:

– Mən onları bilmərəm. Sabah əgər o burada olmasa, sənin və oğlanların başını öz əliminən kəsəcəyəm.

Sonra üzün bu birsi padişahı tutdu dedi:

– Sənin də tərəfindən vəzirin, vəkilin, üç qızın, bir də qoca bağban burada olmalıdır. Əmr eləsən, düşkuvar padişahının əsir tutmuş oğlanların da bura gətirələr.

Nərbala bu sözü dedi, gözdən itdi. Hər iki tərəf qayıtdı, evlərinə getdi. Sabahın, açılmağın gözlədilər. Nərbalada gəldi, atı yola saldı, sonra gəldi evlərinə.

Bağban dedi:

– Ay bala, oğlan kimdir? Belə igitliq nişan verdi. Davanın və qırgının qabağını aldı, özü də sabah bizi danışığa çağırır.

Nərbala dedi:

– Səhər yaxşı qulağ asarsız, tanıyıb, sonra mənə də deyəsiz.

Səhər açıldı, üçüzə xeyrə açılın. Meydan silindi, süpürdü, hər iki tərəfin qoşunu meydana gəldi. Hamı müntəzirdi, ağ atlı, oğlanı gözlədilər. Dünənki vaxt çatanda, ağ giyimdə, ağ atın belində, meydanın ortasına gəldi. İşarə elədi, düşkuvar padişahın, xan balanı, bəy balanın, qolların bağlayıb, gətirdilər bir tərəfə. O tərəfdən də kürəkənləri və nər balanın anasını gətirdilər. Sonra bu tərəfdən, vəzir, vəkil, padişah, üç qızı ilə gəldilər, oturdular.

Nərbala gözüldü, bir anasına baxdı, gördü, ana yaman qocalıb¹³⁰. Az qaldı qəlbi dursun, bağı çatdasın, amma özünü saxladı¹³¹, atını meydanın ortasında sürüb dolandırdı. Nər bala uca¹³² səslədi:

– Bilirəm ki, burada hamı, mənə kim olduğumu bilmək istir, amma

¹³⁰ Yaman qocalıb:Çok yaşlanmış

¹³¹ Saxladı:Kendini tutu

¹³² Uca:Yüksek

burada əyləşənlərin, ikisi, bu geyimdə məni tanıyır, onlar dursunlar əyağa.

Amma heç kəs əyağa durmadı. Nər bala gördü, heç kim əyağa durmadı, dedi:

– Utanmaqdan soruşub, əgər özləri əyağa durmasalar, mən onların keçib boğazından yapışib əyağa qaldıracam.

Küləkənlər bu halda əyağa durdular. Nərbala üzünü padişaha tutdu, dedi:

– Bunlar sənin kürəkənlərindirlər, sən bunları qəhrəman bilirdin, hamımı eşitsin, o gülü o gün onlara mən vermişəm, gülün əvəzində onların qollarına dağla basmışam, inanmırsız açın baxın.

Şah hökm ilədi, gətirib onların qolların açdılar, baxdılar, gördülər doğrudur. Nərbala padişaha dedi: – Sən noxoşliyəndə, onlar sənə ov gətirdilər, qəhrəman tutub, bunlara vermişdim, əvəzində sol qollarına yenədə, inanmırsız, baxın, dalğa basmışam.

Hamı bu gün burada gördü, əgər mən olmasə idim, onlar da əsir getmişdi, sən də. Hamı, dedi: – Düz deyirsən.

Nərbala dedi:

– İndi mən istirəm, hamı bilsin, mən kiməm.

Bunu dedi, üzündən niqabı çəhdi qırağa, ağ paltarı əynindən çəhdi çıxaddı, üzü açılanda, hamı gördü, bu Nərbala de. Padişahın çiçik qızı ilə bağban bir-birin qucaqladı, sevindigindən ağladılar. Nərbala bunu dedi, üzün tutdu, düşküvar padişahın tərəfinə.

Dedi:

– Siz necə məni tanıya bilərsiniz, ya yox?

Nərbala bu sözü deyəndə, padişah, xan bala, bəy bala heç birisi tanıyamədi. Nərbala, keçdi, anasının qabağında dedi:

– Sən də məni tanıyırsan, ya yox?

Anası Nərbala:

– Oğlum

Özün atdı onun qədəmlərinə, qucaqlaşdılar, öpüşdülər, görüşdülər. Ağladılar, sızladılar, ürəkləri boşaldı.

Sonra Nərbala dedi:

– Anacan, mən ayrılandan bu yana, bu müddətdə sən hardeydin?

Dedi:

– Düşküvar şah, səni ki, dərvişə verdi, adam yiyən dərvişə. Mən çox bitəqətlili elirdim, məni saldırdı zindana, o vaxtdan zindandə idim. Dünən

axşam məni zindandan çıxardıblar.

Düşküvar padişah, işi belə görəndə, durub yügürdü Nərbalanın üstünə. Dedi:

– Ay sağol Nərbala, oğlum.

Nərbala acıqlı yaxasından yapışdı düşküvar şahın, o tutdu yerə.
Dedi:

– Əgər mən sənin oğlun olsaydım, məni dərvişə verməzdin.

Sonra üzün tutdu millətə, dedi:

– Bunlar da bir-bir ləri kimi məni ələ salardılar, mənə dəvə balası deyərtilər. Ona görə ki, mənim anam xan qızı, bəy qızı dəyirdi, yoxsul bir dəvəçinin qızı idi. Mənim anam dəvəçi qızı olduğuna görə düşküvar padişah, öbürsü oğlanların məndən çox istərdi. Axirdə də məni verdi adam yiyən dərvişə, aparsın, yesin. Öbürsü padişahı da ki, görürsün, kiçik qızı məni sevməgimə görə evindən qovdu. Mənə hər nə bilirdi, dedi, indi bunlar mənim əlimdə əsirdilər. Bunları öldürməqə mənim həqqim var, amma mən öldürməyəcəyəm. Hərəsinin annına bir dalga vuracağam, hamı görsün, bu dalqaları kim vurub və nə üçün vurub.

Axirdə qoca bağqbana dedi:

– Dur bunların, hərəsinin annına bir dalga vur.

Bağban durdu iki şahın, vəzirin, vəkilin, iki şahın qızlarının, iki kürəkənlərinin, iki şah oğlunun hərəsinin annına bir qərə dalğa vurdu. Burdaydı, hər tərəfdən cəməət haray saldılar:

– Nərbala, biz səni özümüzə padişah elirik.

Amma Nərbala qəbul eləmədi. Nə qədər düşküvar padişah yalvardı ki mən səni özümün yerində qoyum. Bibürsü padişah yalvardı səni mən öz yerimdə qoyum. Hər iki padişah istirdilər nərbalanı öz yerlərinə qoysunlar, amma nərbala şahlığı qəbul eləmədi.

Dedi:

– Mən, iki dağın arasında o qalaça var, adamiyyəən dərviş aparmışdı ora, mən o qalaçada yaşayacam. Ey millət, sizə bir sifarişim, nəsiyyətim var. Hər kim sizə zülm eləsə, mənə gəlib yetirəsiniz. Mən həmən qalaçada xəlqin qulluğunda olacam. Hər kəsə zülm olsa, onun difasını edəcəyəm. Bu gündən hər kəsə zülm olunsa, mən onun xitmətindiyəm. Mənə desə, onun qisasını zalimlərdən alacağam. Burdan bu yana heç padişahın həqqi yoxdur. Öbürsü padişahın məmləkətinə, toprağına təərrüz eləsin. Hansı padişah, hansı məmləkətə hücum eləsə, nahəq yerə mən onu öz cəzasına yetirəcəqam.

Millət nə qədər yalvardı Nərbalıya ki, biz səni istirik, özümüzə

böyük olasan, şahlıq eləyəsən, amma Nərbalı qəbul eləmədi. Anasını, qoca bağbanı, bir də şahın son beşik qızını götürdü, həmən qalaçıya tərəf yola түşdü. Millət Nərbalanın döyrəsindən, bir qədər yol getdilər, amma Nərbala onları qayıtardı.

Dedi:

– Hər kəs getsin öz mənzilinə, biz də gedirik qalaçada, qalan ömrümüzü orada sürüb, zindəganlığımızı başlayaq.

Amma gəlib qalaçada bular, döyrən sürdülər, ömürlərin başa verdilər. Yedi, içdi, yerə geçdi, göydən üç alıma түşdü, biri mənim, biri sənin, biri də nağıl deyəni. Necə ki, Nərbala zalimlərə qələbə elədi, siz də həmişə, gəmi güssüyə gəlib gələsiz.